

פרשת השבוע "ניצבים וילך" (ובו ט' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בומרנג" (בעין הסערה)

פרק כ"ז – ד"ר שוסטר מוציא את האישורים הרפואיים.

א) "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך".

דבקרבך בא להורות דמיירי רק בגר גמור ולא בגר תושב שהרי אינו בקרבך, שכן גר תושב אין לו ביכורים ושלמים הבאים מחמת ביכורים רק גר גמור שייך לדין זה (והכי איתא ברמב"ם פ"ד מביכורים הל' ג') הגר מביא וקורא שנאמר לאברהם, אב המון גויים נתתיך הרי הוא אב לכל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה וכו').

אבל לעיל בפרשת ראה (פ"ד פ"א כ"ט) כתיב "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך" כאן כבר נקטה התורה לשון "שעריך" להורות שניתן לתת גם לגר תושב מעשר עני שכן יושב הוא בשאר ערי ישראל ומשום שהפסוק מיירי במעשרות, ומעשר עני ניתן גם לגר תושב, כך ביאר מרן הגרי"ז הלוי זי"ע העניין.

(אמנם הדברים אינם פשוטים כל עיקר, דכד נעיין בדברי הרמב"ם (פ"א ממתנות עניים הל' ט') וז"ל "כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק, שהרי הוא אומר במעשר שני ובא הלוי ובגר, מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית, ואף ע"פ כן אין מונעין עניי עכו"ם ממתנות אלו אלא שבאין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן מפני דרכי שלום".

הרי לנו שאין גר תושב נוטל מתנות עניים כלל רק מפני דרכי שלום ומה חילוק יש בין מעשר שני ליתר מתנות עניים? ויעויין ברדב"ז וז"ל כל גר האמור במתנות עניים וכו', הכי איתא בתו"כ פ"ד קדושים אי לגר, יכול לגר תושב, ת"ל ללוי, מה לוי בן ברית

בכמה מקומות מופיע הגר בחומש דברים, אך כל פעם התורה משנה את הלשון, כאן התורה כותבת "גרך אשר בקרב מחניך" ואילו בפרשת כי תבוא (לעיל פ"ד פ"א כ"ט) נאמר "אתה והלוי והגר אשר בקרבך" ובפרשת ראה (פ"ד פ"א כ"ט) "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך" ויש להבין דבר למה שינתה התורה בכל מקום.

מרן הגרי"ז הלוי זי"ע מיישב הדברים על פי דברי הרמב"ם (פ"ד מבית הבחירה הל' י"ד) וז"ל "ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה וכו' ואין נותנים בתוכה מקום לגר מושב (ולשיטתו אין ליתן לגר תושב לשבת בירושלים שהיא מחנה ישראל, וכמו שכתב שם (בהל' י"א) שלוש מחנות היו במדבר וגו' וכנגדן לדורות מפתח ירושלים עד הר הבית במחנה ישראל).

ולפי"ז מה שבא א"כ הפסוק בפרשתינו לומר והגר אשר בקרבך להורות לנו שאין מדבר בגר תושב שאינו כלל בכריתת הברית, שכן הוא אינו בקרב מחניך דאין לו שום היתר לשהות במחנה ועל כן כדי שלא נטעה שהברית נכרתה גם עם גר תושב לפיכך נכתב כאן גרך אשר בקרב מחניך לומר לך שרק גר צדק שיכול לדור בקרב מחניך בכלל הברית אבל גר תושב שאינו דר בקרב מחנה ישראל אינו בכלל הברית.

כמו כן הפסוק שנאמר לעיל בפ"ד כי תבוא בפרשת ביכורים "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך" מודגש "אשר בקרבך" דקרא

אופן שרק יכול וכשאינו לו לתת לו מחלקו לא מעשרות ואף לא שלמים חלה חובה לתת לו צדקה דלא גרע מעני, וכיון שנכנס בפסוק גם חיוב צדקה לפיכך שפיר פירש באדרת אליהו דקאי אף על גר תושב, דאזיל לשיטתו בספרי.

ולפי"ז אין כל סתירה דודאי פשטות הפסוק קאי על גר צדק משום דהפסוק איירי בעיקרו על ביכורים ושלמים הבאים מחמת ביכורים, ולפיכך ניתן רק לגר צדק שיושב בקרבך, אלא דכיון שישנה עוד הלכה כלפי לוי כשאינו לו מה לתת לו מחלקו חייב אתה לפרנסו אף מן הצדקה וכיון שהגר בכלל לפיכך מוסיף דלענין זה לחוד נכלל גם הגר תושב דאיכא חובה לפרנסו מן הצדקה (וזה סותר למה שנתבאר לעיל מהרמב"ם דאין מפרנסים גר תושב רק בתוך עניי ישראל אבל בפני עצמו אין נותנים לו ואף זה רק מפני דרכי שלום וודאי דאי אפשר להכניס זאת בפירוש הקרא).

ובעיקר דברי מרן זי"ע דביאר את הפסוק בשעריך דזה מיירי בערי ישראל מלבד ירושלים (שנכלל במחנה ישראל דשם אין לגר תושב מקום לשבת) הנה מדברי הראב"ד (פרי"ד מאיסורי ביאה הלי' ח') מבואר להדיא דאין מושבים גר תושב בתוך ערי ישראל ולא דווקא בירושלים, דכתב בתוך דבריו שם "ומה הן מצוות גר תושב, והוא שאין מושיבין אותו בתוך העיר, דדרשינן בספרי עמד ישב ולא בעיר עצמה וכו', ואלה הדינים שאינם נוהגים בו אלא בזמן שהיובל נוהג וכו', שבזמן שאין היובל נוהג יושב אפילו בעיר עצמה שאין קדושת הארץ עליה כשהייתה".

מבואר בדברי הראב"ד דבזמן שהיובל נוהג אין גר תושב יושב בתוך העיר עצמה, ומקור דבריו הוא מדרשת הספרי (פרי' כי תצא פיסקא מ"ט) עמד ישב ולא בעיר עצמו, בקרבך ולא בכפר, בשעריך ולא בירושלים. העולה מדברי הראב"ד דאין שום נפקמ"נ בין אי כתיב שעריך או בקרבך או בקרב

אף גר בן ברית וצ"ע. אלא דיש להבין דבר, דאי"כ למה שינתה התורה לומר אשר בשעריך, וכי גר צדק יושב רק בשעריך והלא יכול לשבת בכל מקום ואף בירושלים, ואדרבה היה לה לשלול את הגר תושב ולכתוב אשר בקרבך כפי שכתבה בביכורים וצ"ע).

ומרן הגרי"ז הלוי זי"ע הקשה על דבריו, מדברי ה"אדרת אליהו" (לגר"א) דכתב להדיא בפרשת ביכורים (פרי' כ"ו פס' י"א) "אתה והלוי והגר אשר בקרבך" וכתב עלה "והגר זה גר תושב שנאמר עמד ישב בקרבך" הרי דמפרש את פרשת ביכורים לענין גר תושב, ודבר זה תמוה מכל כיון וכי גר תושב שייך לפרשת ביכורים ושלמים הבאים מחמת הביכורים?

ובפרט שהתורה כותבת את התנאי "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך" דברור שאינו יכול להתפרש על גר תושב שהרי אינו יושב בקרבך כפי שנתבאר.

ודחק מרן הגרי"ז לבאר כוונת האדרת אליהו על מצוות צדקה, דאפשר ליתן אף לגר תושב וכעין שדרשו בספרי פרשת ראה (פיסקא נ"ה) והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו בכל מקום שאתה מוצא לו תן חלקו וכו', אין לך שלמים פרנסהו מן הצדקה, שנאמר ובא הלוי וכו' ואי איירי גם בצדקה שפיר יובן דכולל גם גר תושב שכן ניתן לתת צדקה גם לגר תושב עכת"ד מרן הגרי"ז.

ומו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל הראה למרן זי"ע את דברי הגר"א על הספרי בפרשת ביכורים שכתב אתה והלוי והגר אשר בקרבך, בכל מקום שאתה הלוי תן לו מחלקו, ואם אין מחלקו תן לו מעשר שני, אין לו מעשר שני תן לו מעשר עני, אין לו מעשר עני תן לו שלמים, אין לו שלמים פרנסהו מן הצדקה, לכך נאמר אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

הרי לפי פירוש זה דריש בהך קרא דביכורים דחל חיוב להחזיק את הלוי בכל

תושב לישב באף אחת מערי ישראל אם הן מוקפות חומה ודו"ק היטב.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

(ב) נצבים וילך - פרשה אחת!

הנה בכל הקדמונים¹ וכן בזוהר² כתוב פעמים רבות שיש בתורה נ"ג פרשיות, ואילו אצלינו יש נ"ד פרשיות, וכבר עמדו בזה האחרונים, וכמו שהביא החיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים קונטרס אחרון אות ו'), וזה לשונו:

"ג"ן פרשיות התורה. כן אמרו בזהר בכמה דוכתי. והקשה מהר"ם זכות ז"ל בפירושו לזהר שהם נ"ד, ותירץ דנצבים וילך על הרוב הם מחוברות. והרב מהר"ש אבוהב תירץ דמ"ש בזהר הוא על הפרשיות הנקראות בשבתות. אך פרשת וזאת הברכה אין קורין אותה בשבת אלא ביום שמחת תורה ולכן אינה באה לחשבון כי אם ג"ן פרשיות לבד עכ"ד. ומדוקדק קצת בלשון זהר הקדוש ח"ב דף ר"ו ע"ב כאשר עינך תחזינה. ומ"מ עדיין צריך ישוב כמבורר למעיין. ובקונטרס דבש לפי כתבתי שמצאתי בספר קדמון כ"י שמונה כל הפרשיות ואינו מונה וילך וכתבתי שם טעם לזה. ואחר זמן הראוני בספר צרור המור פ' שמות שהביא מרז"ל שהם נ' פרשיות וכתב וזאת אינה מן המנין ושלושה המה נפלאו, ע"ש. ולי ההדיוט העיקר כמ"ש בספר כ"י הנזכר. ויתכן שפ' תרומה תצוה נחשבות כאחד לכבוד

¹ סידור רס"ג, מזרח פתרון תורה פ' ואתחנן, ספר הפרדס לרש"י (סדר פרשיות), סודי רזיי ח"א אות ו', פי' התפילה לרוקח סי' ל"ח וסי' ס"ה וסי' ע"ד וסי' פ"ט, קרית ספר למאירי (מאמר ה' ח"א ד"ה ומתוך שיש).

² זוהר (וירא קד. במדה"ג. ויקהל רו:), תקו"ז (לח. סב. עב: פב. פז.) תקוני ז"ח (עח:) ועוד מקומות.

מחנך, שהרי בכל מקום בארץ ישראל אסור לו לישב רק כשאין היובל נוהג.

אמנם נראה דכל זה נאמר רק בתוך ערי חומה, שהרי כתב לחלק בין בזמן שהיובל נוהג לאין היובל נוהג בו, שאין קדושת הארץ עליה, וחילוק זה שייך רק לבתי ערי חומה, דבעיר שאינה מוקפת חומה אין חילוק בין בזמן שהיובל נוהג לאין היובל נוהג, וא"כ יש לפרש הא דממעט ולא בעיר עצמה היינו בעיר מוקפת חומה (ויש להבין מהו כפר שנתמעט דלכאורה כפר אינו מוקף חומה ואם הוי מוקף חומה מה לי עיר או כפר ולמה צריכים שתי דרשות).

ומה שממעט להדיא את ירושלים משום שעל ירושלים יש מיעוט מיוחד שאפילו בזמן שאין היובל נוהג אסור לגר תושב לגור בו, אבל בשאר ערי חומה תו ליכא איסורא ובעוד דבר ירושלים נפרדת דבערי חומה האיסור רק בתוכה אבל לא מחוצה לה ואילו בירושלים אסור לגר תושב להיות אפילו מחוץ לחומותיה (כל שהוא בתוך תחום העיר) ובשאר ערי ישראל שאינן מוקפות חומה מותר להושיבו בתוך העיר.

ברם הרמב"ם השמיט דין זה שאין תושב יושב בשאר עיירות וכתב בסתמא (פרי"ד מאיסורי ביאה הלי' זי) "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" הרי לנו שלשיטת הרמב"ם נתמעט גר תושב רק מהישיבה בירושלים אבל לא מיתר הערים, ויש לומר שהרמב"ם מסתמך על דרשת הספרי הנ"ל בשעריך ולא בירושלים, משמע דרק מירושלים נתמעט גר תושב ולא מכל ערי ישראל, וגורס הרמב"ם בספרי כגירסת הגר"א, עמך ישב בעיר עצמו (ואילו הראב"ד ז"ל גורס ולא בעיר עצמו) וזולת ירושלים מותר לו לישב בכל מקום.

לפי זה עולים דברי מרן זי"ע אליבא דשיטת הרמב"ם, ולדבריו מתפרשים דברי הפסוק הגר אשר בשעריך על כל ערי ישראל פרט לירושלים, אבל לשיטת הראב"ד אין לגר

וכתירוך זה כתב גם **רבינו הגר"א** בביאורו לתיקו"ז (כה. ד"ה תלת וחמשין סדרין): **"שנצבים וילך סדרא אחד הוא, ולא חלקו אלא להפסיק בין תבא לראש השנה כשחל בב"ג"**.

וכן מתבאר להדיא מדברי הראשונים, כדלהלן: **בסידור רס"ג** (עמ' שסד-שסה) כתב: "וכבר אמרנו שהפרשות הן נ"ג, וצריך לבאר ששמונה מהן מצטרפות לפעמים שתיים שתיים ביחד, ונקראות בארבע שבתות, והן ויקהל ואלה פקודי, אשה וזאת תהיה³, אחרי מות קדושים, בהר סיני אם בחקותי... **ומהן פרשה המתחלקת לשתיים ונקראת בשתי שבתות אם יש צורך בכך, והיא אתם נצבים הנחלקת בוילך משה**". עכ"ל. הרי להדיא שנצבים וילך הם פרשה אחת שלפעמים נחלקת לשנים, ואין זה דומה לפרשיות ויקהל פקודי וכו', ששם הם שתי פרשיות שלפעמים מצטרפים לאחת.

וכן בספר **העיבור** לראב"ח הנשיא (שער י') כתב שלפעמים מחלקים את פרשת נצבים [וכתב גם שיש מקומות שמחלקים את פרשת משפטים או כי תשא או וירא].

וגדולה מזו מצאנו ב**סידור 'נוסח התפילה של יהודי פרס מכת"י'** (עמ' 249 ועמ' 252) ששם כתוב שאם חל שבת בכ"ג או כ"ז אלול קוראים 'חצי אתם נצבים'.

הרי שאפילו כשקוראין את וילך בפני עצמה, לא קראו לה בני פרס 'פרשת וילך', אלא 'חצי מפרשת נצבים'.

וכן **הרמב"ם** בסדר התפילות כתב הפטרות לכל הפרשיות, ולא הביא הפטרה לפרשת וילך⁴.

וכן מוכח ממה שכתבו **בעלי המסורה** בסוף פרשת וילך 'אדני"ה סימן', ואדני"ה בגימטריא ע' שהוא סכום הפסוקים של נצבים וילך יחד (ומה שכתוב בס"פ נצבים לבב"ו סימן, נראה שהוא הוספת אחרונים, כמו שהוסיפו את מנין הפרקים, ועוד).

משה רבינו ע"ה שלא נזכר שמו בפ' תצוה ונחשבת עם תרומה פרשה אחת וכבר בתרומה נזכר משה רבינו ע"ה ותצוה נטפלת לפ' תרומה ומצאתי סמך לזה".

ודברים אלו הם קיצור ממה שכתב בארוכה בספרו דבש לפי (מערכת פ' אות ג'), ע"ש.

ובאמת כל התירוצים שהביא דחוקים מאוד, תירוץ הרמ"ז שנצבים וילך מחוברים ברוב השבתות צ"ע, שהרי יש עוד פרשיות שמחוברות ברוב השנים, כמו ויקהל פקודי, תזריע מצורע, בהר בחוקותי, ומטות מסעי. ותירוץ מהר"ש אבוהב גם כן צ"ע, כי לשון הקדמונים והזהר משמע שמדברים על כל הפרשיות שבתורה. וגם מה שתירץ החיד"א שתרומה תצוה נחשבות אחד משום שלא נזכר שם משה רבינו, הוא דחוק מאוד.

ובחיבור התימני הקדום 'מחברת התיג'אן' כתב: "לכך חילקו את התורה שלשה וחמישים פרשיות כנגד שבתות השנה התמימה המעוברת כדי שיהיו קוראין פרשה בכל שבת ושבת". עכ"ל. אך דבריו צ"ב, שהרי בשנה מעוברת יש נ"ד שבתות לכל הפחות.

ויפה כתב החיד"א, שהעיקר הוא כמו שמצא בספר כתב יד שלא מנה את פרשת וילך, וכפי שביאר זאת בספרו דבש לפי (מערכת פ' אות ג'), וזה לשונו שם: "ומצאתי בספר קדמון על קלף כ"י שיש בו ענינים רבים, ושם ראיתי שאומר שג"ן פרשיות הם, וסי' לוחות אב"ן גי' גן. וכותב כל הפרשיות וכותב נצבים לבד ומסיים וזאת הברכה באופן שאינו מזכיר וילך. **ונראה דנצבים וילך הוא פרשה אחת אלא דזמנין מחלקים אותה לשנים**, על דרך מ"ש הרב שבלי הלקט ח"ב כ"י סוף סי' ס"ז דפ' כי תצא מחלקים אותה לשנים והסדר השני מתחיל כי תדור נדר. וגם פ' משפטים יש מחלקים אותה לשנים והסדר השני מתחיל אם כסף כמו שנראה מספר החינוך. וגם אנו נאמר דקבלה בידם דנצבים וילך הם פרשה אחת אלא דזמנין מחלקים אותה לשנים, כמו מי שמחלק פ' משפטים לשנים ופ' כי תצא לשנים כאמור".

³ כך קרא רס"ג לפרשיות תזריע מצורע.

⁴ וצ"ע מה הפטירו בבבל בשבת שקראו וילך.

ואם חל ר"ה ביום ב' או ג', שאז יש שתי שבתות בין ר"ה לסוכות, קראו בשבת הראשונה האזינו ובשניה וזאת הברכה. אך בזמן הגאונים תיקנו לסיים את התורה בשמיני עצרת, וממילא נשארה באמצע שבת ללא פרשה, ועל כן חידשו לחלק את נצבים וילך לשנים. אך באמת לפי חלוקת הפרשיות המקורית נצבים וילך הם פרשה אחת לגמרי⁷ (ובמקום אחר הארכתי בס"ד בבירור הדברים).

ג) בענין תפילות הנאמרות אל המלאכים (מאמר שני בסדרה)

ביאור דברי הירושלמי "לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל"

כבר הובא לעיל שהרמב"ן טען כנגד הבקשות אל המלאכים ממה שאמרו בירושלמי ברכות פ"ט ה"א: "אם בא על אדם צרה לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווח ואני עונה לו מיד", אמנם בספר מגן אבות לרשב"ץ (החלק הפילוסופי) דף ו' ע"א דחה טענה זו, וז"ל: "והרמב"ם ז"ל כתב בכלל עיקר זה שלא נכניס מופתים א' מנבראיו בינינו ובינו יתברך, וכן אמרו רז"ל לא תצווח למיכאל ולא לגבריאל אלא לדידי את צווח ואנא עני לך הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ובמ"ש ז"ל אל יתפלל אדם בלשון ארמי לפי שאין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מכירין לשון ארמי, וכן יסדו הפייטנים המונים המונים מכניסי תחתונים, וכן אלי צדק עברו בשערים בעדינו שפכו רוח חן ותחנונים, אין התפילה להם אלא לש"י והם אינם אלא פרקליטין כענין שכתוב אם יש עליו מלאך מליץ וכו'... אבל הרמב"ן ז"ל בדרשת תורת ה' תמימה כתב שאין אנחנו עושים יפה בזה וכן במ"ש מיכאל שרא רבא קום ובעי רחמי על עמא רבא, ואיני⁸ מודה לו בזה, ועוד נאריך בזה בע"ה".

וכן בספרי פרשת נצבים וילך מחוברות יחד, וכן בתנחומא הישן יש מדרש רק על פרשת נצבים. וכן מוכח במדרש לקח טוב, שבתחילת כל פרשה פתח את דבריו בדרוש על איזה פסוק שכתוב בו 'טוב'⁵, ובתחילת וילך לא פתח בדרוש, כיון שהוא בכלל פרשת נצבים (וכמו שהעיר על זה בביאור הרא"ם שם)⁶. וכן במדרש פתרון תורה יש שיר בתחילת כל פרשה מלבד פרשת וילך.

וכן כתב להדיא המאירי בקרית ספר (מאמר ה' ח"א ד"ה ומתוך שיש), וז"ל: "ומתוך שיש בשנת הלבנה שנ"ד ימים ובשנת החמה שס"ה ימים ואתה צריך להשוות שנת החמה עם שנת הלבנה עד שנעשה לפעמים י"ג חדשים בשנה כשהיא מעוברת, חלקו התורה לנ"ג סדרים. י"ב בספר בראשית. וי"א בספר ואלה שמות, כשאתה מונה כי תשא וויפן באחת שאינה אלא סדר אחד אף על פי שחולקים אותו לפעמים. ויו"ד בס' ויקרא. ויו"ד בסדר במדבר סיני. ויו"ד בס' אלה הדברים כשאתה מונה נצבים וילך באחד, שאינן אלא סדר אחד אף על פי שחולקים אותו לפעמים". עכ"ל.

אמנם עדיין הענין טעון ביאור רב, שהרי לכאורה חלוקת התורה לפרשיות נעשתה לצורך חלוקת הקריאה לכל שבתות השנה (וכמ"ש במחברת התיג'אן הנ"ל), ואם כן ממה נפשך, אם חלוקת הפרשיות לפי הקריאה של רוב השנים היה ראוי לצרף יחד גם את ויקהל פקודי וכו', ואם החלוקה היא לפי שנה מעוברת היה ראוי לחלק גם את נצבים וילך לשני פרשיות.

אכן ביאור הענין הוא כמו שכתב בניצוצי זוהר (על הזוהר פ' וירא דף ק"ד ע"ב) שהמנהג הקדום היה שהיו מסיימים את התורה בשבת שלפני סוכות, ואז תמיד קראו נצבים וילך יחד.

⁵ כך דרכם של הרבה מדרשים וספרי קדמונים לפתוח כל פרשה בדרוש על איזה פסוק (ע"פ רוב הוא מספרי הכתובים כמו תהילים משלי וקהלת), וכן הוא בדרשות רבינו יונה על התורה ובפני רבינו בחיי.

⁶ אך יש להעיר שגם בפרשת בראשית לא פתח בדרוש.

⁷ וראיתי כותבים שאצל הקראים שר"י לא מחלקים את נצבים וילך, וכשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות קוראים האזינו פעמיים.

⁸ כצ"ל, ובדפוס כתוב "ואני" וט"ס הוא שהרי חולק עליו.

ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב העבודה פי"ב הביא את דברי הגמ' בסנהדרין מ"ד ע"ב "רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה", וכתב על זה: "ומזה משמע שיתפלל אל הש"י שלא יהיה לו צרים, אבל שיתפלל ולומר למלאכים אל תהיו צרים לי זה אין ראוי, רק שיהיה זה דרך התפילה אל הש"י, אבל אנו נוהגים לומר מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים וגו', ואין זה ראוי, כי דבר זה כאילו מתפלל אל מלאכים שיכניסו רחמינו ולא מצאנו זה... ואפי' אם מותר לומר לאדם אחר התפלל עלי, זהו אצל האדם שהוא עושה חסד עם חבירו ולפיכך יכול לומר עשה אתי חסד זה והתפלל עלי, אבל במלאכים לא שייך לומר כך רק היא דרך תפלה ובקשה וח"ו שיתפלל כך, וי"ל כי מה שאנו אומרים מכניסי רחמים הכניסו וכו' אין זה בקשה כלל רק שהאדם מצוה כך למלאכים שהם מכניסים התפלה להכניס התפלה לפני הש"י, ויש כח לאדם לצוות למלאכים שהם ממונים על זה שיביאו תפלתו לפני הש"י. ועם כל זה הוא דבר שאין ראוי רק שיהיה מכניסי רחמים תפלה... ולכך מה שמבקש מכניסי רחמים הוא תפלתו אל הש"י כי מכניסי רחמים יכניסו רחמינו, ולפי זה ראוי להגיה מכניסי רחמים יכניסו רחמינו משמיעי תפלה ישמיעו תפלתנו מכניסי דמעה יכניסו דמעוֹתינו ולכך ישתדלו וירבו תחינה ובקשה... **ומכל מקום יש ליישב כיון שתכלית הבקשה הוא להכניס תפלתו לפני הש"י, אף שהוא אומר למלאכים הכניסו רחמינו אין זה יוצא מן השם ית' כלל שהרי התכלית של הכל הוא השם ית', ומכל מקום כיון שלא מצאנו רק שיתפלל שיהיו הכל מאמצין כחו היה נראה לומר כמו שאמרנו מכניסי רחמים יכניסו רחמינו".**

מבואר שגם המהר"ל נחית ליישב את אמירת מכניסי רחמים בדרך זו, שאין איסור לבקש מהמלאכים שיכניסו את תפלתו לפני ה', כי עיקר מטרתו היא לבקש מהשם יתברך עצמו, אך מ"מ העדיף המהר"ל שלא לומר כך כיון שלא מצאנו בחז"ל שאמרו להתפלל בלשון זו, אמנם להלן נביא מהשבה"ל סי' רפ"ב ומהרוקח שהביאו מדרשים מפורשים שנזכרו

ושם בח"ב דף כ"ג ע"א כתב הרשב"ץ: "ומזה המין הוא שהזכירו אל יתפלל אדם בלשון ארמית שאין מלאכי השרת נזקקים לו הוא מזה המין, **אלא שהמאמר בעצמו קשה שהרי אמרו לא תצווה למיכאל ולא לגבריאל לדידי את צווח ואנא עני לך שנא' כה' אלהינו בכל קראינו אליו... וחלילה שנכניס אמצעים בינינו ובין האל** כי הוא מחק עכו"ם שכל תפלותיהם אינם אלא לקדושיהם שיתפללו בעדם וחלילה לנו מזה... וכוונת זה המאמר הוא כי התפלה הוא לאל אבל אנו צריכין פרקליטין גדולים שתהיה לו לרצון ודומה זה למי שמקריב דורון למלך שהשוערים מכניסים אותם אל המלך ואם השוערים הם מלאכים רעים הם טורפים אותה על פניו, על כן אמרו המקובלים כי שיר של פגעים שנהגו לקרות במוצאי שבת הוא כדי שהתפלות לא ימצאו פגע רע ממלאכי חבלה לעכבם מלהכניסם לפניו ית', על כן אמרו שיתפלל אדם בלשון הקודש כדי שמלאכי השרת המבינים אותו יכניסו לפניו ית', לא שנתפלל אליהם ח"ו, **ומכאן יסודו משוררי ספרד המונים המונים מכניסים תחתונים וכיוצא באלו המאמרים".**

וכיוצא בזה כתבו בארוכה בספר פחד יצחק ערך צרכיו ובשו"ת שמש צדקה או"ח סי' כ"ג ובשו"ת יהודה יעלה או"ח ח"א סי' כ"א, ותמצית דבריהם היא, דמה שאמרו בירושלמי לא לצווח למיכאל ולגבריאל, היינו דוקא כשמבקש מהמלאכים שהם עצמם יושיעוהו, כי כך נראה כאילו אומר שהקב"ה עזב את הארץ ומסר את ההנהגה למלאכים, ח"ו, וזה ע"ז גמורה, אך כשמבקש מהמלאכים רק להביא את התפילה לפני הקב"ה או שיליצו יושר עליו לפני הקב"ה, בזה אין כל חשש, שהרי גם מאדם אפשר לבקש שיתפלל או ילמד זכות עבורו, ואדרבה אפשר דיש בזה גם יותר יחוד ה', כי תפילה כזו מראה בעליל שהמלאכים הם רק עבדים ומשרתים לקב"ה ואין להם שום כח עצמי,

ויעויין שם עוד שהאריכו מאוד לבאר שמנהג זה הוא מנהג ותיקין של גדולי עולם, ואין בו שמץ חשש, וכתבו דברים חריפים מאוד נגד המהרהר אחר מנהג זה, ע"ש.

לבקש מאת ה' לכן בקשה זו היא עבודה רק לה' ולא לזולתו ח"ו.

ונראה בביאור הענין, דהנה ודאי דמי שיבא אל מלך גדול ויפול לפני רגליו ויתחנן לפניו בנוסח ארוך מלא מילות פיוס וריצוי וחרוזים ומליצות לא נחשב על ידי זה כעובד אותו ח"ו, אף דלכא' זהו ממש כמו תפילה, כיון שעצם הבקשה אינה 'עבודה' כלל, ומה שהתפילה היא עבודה זהו משום שעי"ז משעבד את לבו לאביו שבשמים וקובע בלבו שהוא בעל הכוחות כולם ורק בידו הממשלה להרע או להיטיב, וכן מוכח ממה שקראו חז"ל לתפילה "עבודה שבלב", דאף שיש בה גם תנועת הלשון והשפתיים ופרישת כפים וכריעה והשתחויה (והמג"א צידד דגם בדיעבד לא מהני הרהור כדיבור וכן הכריע הנפה"ח בפרקים פ"ה, הובא בבה"ל סי' ק"א ס"ב) מ"מ כל זה אינו עבודה כלל, אלא העבודה היא רק שעבוד הלב לקב"ה, והנה פשוט וברור שהקורא את המלאכים שיתפללו עבורו לקב"ה, לא משעבד את לבו למלאכים כלל, אלא אדרבה עי"ז הוא קובע בלבו שאפילו הכוחות העליונים אין להם כל כח עצמי כלל, והממשלה היא רק לו יתברך, ורק אליו עינינו נשואות, נמצא שכל ה"עבודה שבלב" שלו היא אך ורק לבורא ית' ואפס זולתו.

ולכא' עיקר הקושיא הנ"ל צ"ע, שהרי ודאי מותר וראוי לבקש מחכמי הדור שיתפללו עבורו לפני ה', ואין זה כעובד להם ח"ו, ואם כן למה יהיה אסור לבקש כך מהמלאכים, וכבר עמד בזה בעל המאורות בספר מלחמת מצוה הנ"ל, וכתב: "ואע"פ שמצינו שישראל היו באים חסידי דורם לבקש רחמים עליהם אין ראוי לדמות החסידים למלאכים ולשאר הדברים, שהם כשליח צבור שיווד לפני התיבה בשביל הציבור, והם נבראים ונפסדים ומתים כשאר בני אדם וגוף אחד להם ורוח אחד להם על כן אין לטעות אחריהם אם נבקש מהם שיבקשו רחמים על הדור", אמנם דבריו צ"ע, שהרי לפני כן ביאר שהתפילה היא עבודה כקרבות ותפילה למלאכים היא כמקטר לשמש ולירח ח"ו, ואם כן גם התפילה לחסידי הדור היא כמקטיר להם ח"ו, שהוא ע"ז גמורה, וצ"ל דס"ל דכיון שא"א לטעות אחריהם ממילא גם

בהם תפילות כאלו, ומסתבר שאם היה המהר"ל רואה את דבריהם לא היה כותב כך.

והנה המהר"ל באותו פרק דחה את דברי האבן עזרא שהשיג השגות על הפייטנים, וכתב: "ויש לקיים דברי קדמונים שהיו כולם חכמים גדולים ידעו כל מצפוני חכמה", ובסוף הפרק כתב: "ומי לא ישים אל לבו ודעתו זה כי קדמונינו כל דרכם דרך חכמה ותבונה, ומי ששם לבו ודעתו על דבריהם ימצא כי לא סרו מדרך האמת אף בדבר קטן", הרי לנו כמה החשיב המהר"ל את הפייטנים הקדמונים וחכמתם, וא"כ צ"ע למה לא סמך על הקדמונים שתיקנו מכניסי רחמים ושאר פיוטים כיו"ב, ונראה שהוא משום שבזמנו לא היו מצויים הרבה ספרי קדמונים, ולכן חשש המהר"ל שפיוט זה נוסד ע"י חזנים מהדורות האחרונים (כמו שחשב אחד החכמים שהובא בפחד יצחק הנ"ל), אך אילו ידע שהתפילות והפיוטים הללו קדומים מאוד ונאמרו כבר אצל גאוני בבל ושאר גדולי עולם ודאי לא היה מערער ע"ז כלל ועיקר.

למה אין בתפילות אלו משום עבודה זרה ח"ו

רבים הקשו על התפילה למלאכים ממה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות ריש פרק חלק בעיקר הה' שאסור לעבוד לאמצעים, כן הקשה הרמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה, וכן הקשה בעל המאורות בספר מלחמת מצוה, וביאר שם שהתפילה היא עבודה כמו קרבן, ואם מתפלל למלאכים כאילו מקטר לשמש ולירח ח"ו, וכן כתב בנפש החיים ש"ג פ"ט שכעת שהתפילה היא במקום עבודה גם זה בכלל האזהרה שלא לעבוד למלאכים (ובעיקר האמונה שבסידורי אשכנז אחר התפילה הנוסח של העיקר הזה הוא: "שהבורא ית"ש לו לבדו ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו", אך לא ידוע מי קבע את הנוסח הזה).

אמנם גם טענה זו נתיישבה כבר בדבריהם של הרשב"ץ והמהר"ל והפחד יצחק ושאר האחרונים שהובאו לעיל, שכל האיסור הוא רק כשמבקש מהמלאכים שיעזרו לו ויושיעוהו בכח עצמם, אך אין כל איסור לבקש מהם שיכניסו את התפילה לפני ה', דכיון שעיקר מטרתו היא

ידועים דברי הרמב"ן, שכוונת הפסוק על מצות תשובה, שאף אם יהיה נדחך בקצה השמים ואתה ביד העמים, תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוך היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום, וזה טעם בפ"ך ובלבבך לעשותו, שיתודו את עונם ואת עון אבותם בפיהם, וישבו בלבם אל ה' כו' עכ"ד.

והיינו שהשב בתשובה צריך להתוודות בפיו, כדכתיב 'בפ"ך' ובלבבך לעשותו. וכ"פ הרמב"ם (תשובה פ"א ה"א) כל מצות שבתורה כו' אם עבר אדם על אחת מהן כו' כשיעשה תשובה וישבו מחטאו חייב להתוודות כו' זה וידוי דברים כו' ע"ש.

וידוע קושיית המנ"ח (מצוה שסד) בהא דאמרינן בקידושין מט ב, הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו, ומבואר שע"י הרהור התשובה בלבו נהפך לצדיק, וקשה הרי צריך להתוודות בפיו והוידוי מעכב את הכפרה. וכן קשה על המבואר בפוסקים שפסולי עדות מחמת רשעות שהרהרו תשובה בלבם כשרים לעדות (עי' סמ"ק מצורף ס"י קפ בשם רש"י ועוד, וכ"פ הרמ"א אה"ע מב ס"ה), והרי קודם הוידוי לא הושלם דרכי התשובה.

ומתחילה כתב המנ"ח להוכיח שוידוי אינו מעכב את התשובה, אלא הוא מצוה נוספת שיתודה לאחר שחוזר בתשובה, ואף בלא וידוי קיים מצות תשובה אלא שביטל מצוה. אך זה אינו דרמב"ם כתב להדיא שהוידוי מעכב את התשובה ואינו זוכה לכפרה עד שעושה תשובה בלבו ומתודה בפיו, וא"כ תקשי איך נחשב צדיק ע"י תשובה בלבו בלא וידוי (ואמנם י"ס שהוידוי בפה אינו מעכב ובדיעבד סגי בוידוי בלב, עי' שו"ת לב חיים ח"א סי' י וח"ג סי' קלו, וכ"מ מהא דתניא במסכת שמחות שחולה קודם מיתתו אומרים לו שיתודה בפה ואם אינו יכול יתודה בלבו, ולפי"ז ניחא דחיישינן שהתודה בלבו).

ולכן כתב המנ"ח ליישב וז"ל, דבאמת צדיק ורשע אינו תלוי בכפרה כלל, דהא יש עבירות חמורות דאין מתכפר בתשובה כמבואר לקמן, ומכל מקום כיון שמתחרט ושב הוי צדיק, הכי נמי דאין לו כפרה בתשובה בלב, מ"מ הוי צדיק כיון שמתחרט לפני קונו יתברך ואינו תלוי בכפרה כלל, כן נקראה פשוט עכ"ל. והיינו שאע"פ שהוידוי מעכב את התשובה, מכל מקום כשמהרהר תשובה בלבו נחשב צדיק, כיון שמתחרט מחטאו ומקבל על

לא הוי ע"ז, משא"כ במלאכים ששייך לטעות אחריהם, וצ"ע.

ובאמת כל הבקשות ממלאכים הנהוגות המה רק ממין זה, אך בשום מקום אין תפילה אל המלאכים שהם בעצמם יושיעו אותנו, ח"ו, ונראה מזה להדיא שמסדרי התפילות והפיוטים הללו ידעו היטב שאסור להתפלל אל המלאכים, ומותר לבקש מהם רק להעלות את התפילות למעלה או לבקש רחמים ולהליץ יושר, כנ"ל.

למה אין בתפילות אלו משום שיתוף ח"ו

יש שהקשו על התפילות למלאכים ממה שאמרו בסוכה מ"ה ע"ב: "כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם", ואם כן איך מותר להתפלל למלאכים אחר שהתפללנו אל הקב"ה, ולכא' לפי דברי האחרונים הנ"ל מיושבת גם קושיא זו, די"ל שכל האיסור הוא רק כשמזכיר את הדבר האחר כמו מציאות בפני עצמה, שכך נראה מדבריו כאילו יש ב' אלוהויות ח"ו, אך כן שמזכירים להדיא שהמלאכים הם רק משרתי ה' המכניסים את התפילות לפניו אך אין להם שום כח עצמי, זה לא הוי כלל כמשתף שם שמים ודבר אחר, אלא אדרבה בזה הוא מכניס את הדבר האחר תחת מלכות שמים, וכיו"ב כתבו בספרים על הפסוק "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שאין כאן כל שמץ שיתוף חלילה, שהרי מודגש כאן שמשה הוא רק עבד ה', וכל אמונתם בו היתה רק שהוא נביא אמת מפי ה' ולא יותר.

ובשבלי הלקט סי' רפ"ב כתב: "ואומרים מכניסי רחמים כו' מכניסי דמעה כו' ואין בזה משום משתף שם שמים ודבר אחר שאינו דומה למה ששינו לי-ה ולך מזבח", ואפשר דכוונתו כמו שנתבאר, ואפשר עוד דכוונתו שהאיסור הוא רק להזכיר שם שמים ודבר אחר יחד באותו משפט, כמו לי-ה ולך מזבח.

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א.

(ד) בגדר תשובה בלא וידוי

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה הוא ממך ולא רחקה הוא (ל א)

אף שאין עונשין על הרהור שלא בא למעשה, אבל רשע מקרי כיון שכופר בעיקר.

ועפ"ז יש לבאר ענין נוסף, דהנה כתבו רבותינו שתשובה עוקרת את החטא למפרע כאילו לא חטא מעולם, וכמ"ש הרמח"ל במסילת ישרים (פרק ד) וז"ל, אמנם מדת הרחמים היא הנותנת וכו', ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור, שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, דהיינו שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו, ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש (וציינו שכ"כ העיקרים במאמר ד פכ"ז שתשובה היא כהתרת חכם), שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא, ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב וסר עונך וחטאתך תכפר, שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע ע"כ.

הרי דהתשובה עוקרת את החטא למפרע, ועי' בלשון הרמב"ם (תשובה פ"ז ה"ד, ועד"ז כתבו בחיבור התשובה למאירי מאמר א פי"ב ובבית אלוקים למבי"ט שער התשובה פ"א): ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם כו', ולפי הנ"ל אין כוונת הרמב"ם רק להגדיל את חיבתו לפני המקום כאילו לא חטא מעולם, אלא שנחשב לו באמת אילו לא חטא דהחטא נעקר למפרע.

וקשה דא"כ נמצא דרשע שחוזר בתשובה נעשה צדיק למפרע, ואם דברו עליו לשון הרע או שרדו בו בפרך, מתברר שעברו איסור, וכן אם שחט בהמה ושחיתת מומר פסולה ושב בתשובה יוכשר שחיטתו למפרע, וזה לא יתכן, ועוד דהא מומר שהפריש קרבן ושב בתשובה קרבנו פסול משום דיש דיחוי בקרבנות ואם נעשה צדיק למפרע אמאי נחשב דחוי הרי מתברר למפרע שמעולם לא נדחה קרבנו (ועי' פרדס יוסף דברים לב בשם רש"מ זילברמן ומה שדחאו). וכן לגבי המקדש ע"מ שאני צדיק דחוששין לקידושין שמא הררה תשובה בלבו, ולא אמרו שמא יחזור בעתיד בתשובה ונמצא צדיק למפרע.

אלא ודאי צ"ל שאף שתשובה עוקרת את החטא מעיקרו, אין הכוונה שנעשה צדיק למפרע, דאמנם

העמיד, אף שלא קיים מצוות תשובה כדבעי עם התשובה, ואמנם החרטה והקבלה מעכבים דבלא זה הרי עומד בחטאו, אבל הוידוי שהוא רק השלמת התשובה לבקש סליחה על חטאיו אינו מעכב מלקרותו צדיק.

ומבואר מדברי המנ"ח ששם צדיק אינו תלוי בהכרח עם עשה תשובה והתכפר לו או לא, אלא כל שמשנה את דרכיו ומיטיב את מעשיו הרי הוא צדיק, אף אם לא זכה השלים את תשובתו ולא זכה לכפרה. והביא המנ"ח ראייה דהא יש חטאים שאין התשובה מועילה לכפר עליהם אלא בצירוף יוה"כ וכו', ועכ"ז אמרו שנחשב צדיק משהרהר תשובה בלבו, וע"כ שנחשב צדיק אף קודם שיש לו כפרה על חטאו.

[וכדבריו מבואר להדיא בח"מ (סי' לח סקמ"ד), שהמקדש ע"מ שאני צדיק, אפי' הוא רשע לבריות כגון גזלן הרי היא מקודשת, אף שלא השיב את הגזילה, וע"כ שאף בלא השלמת התשובה נחשב כבר צדיק משרוצה לשוב. אך בב"י שם הביא בזה ב' דיעות, ולדעת החולקים מוכח דלא כסברת המנ"ח, ועי' בביאור הרי"פ פערלא (על סהמ"צ לרס"ג ח"ג מנין הפרשיות פר' מב) ואכ"מ.]

ונראה להוסיף דכמו כן יתכן להיפך, שיחשב רשע אף שאין לו חטא, באופן שעומד במרדו וברשעתו, וכדלהלן.

דהנה יש לדון לדעת רבי שיוה"כ מכפר בלא תשובה, האם דינו כצדיק או כרשע, ונפק"מ במי שנפסל לעדות מחמת רשעתו, האם לאחר שעבר יוה"כ הוכשר לעדות. ובפשוטו נשאר פסול לעדות אף שזכה לכפרה, וכ"כ בשו"ת תורת חסד (אה"ע סי' ו), וצ"ב גדר הדבר דמאחר דנמחקו עוונותיו אמאי נשאר פסול לעדות. ולפי היסוד של המנ"ח ניחא, כי שם 'צדיק' ו'רשע' אינו תלוי בהכרח אם נתכפר לו או לא, ולכך המהרהר תשובה בלבו הרי הוא צדיק אף שלא נתכפר לו, ובנד"ד שלא שב בתשובה יוצא להיפך, שאכתי עומד ברשעתו אף שנתכפרו עוונותיו.

ואפשר דבזה יתיישבו דברי החת"ס (חולין קמב א) שכתב עפ"ד הרא"ש שאין נענשין על הרהור דעבודה זרה אלא א"כ חטא בפועל ע"ש, וקשה הא בגמ' קידושין הנ"ל איתא דהמקדש את האשה ע"מ שאני רשע, אפילו הוא צדיק גמור מקודשת, דחיישינן שמא הררה בע"ז בלבו, ולדברי החת"ס הרי בהרהור לבד אינו נענש אם לא חטא בסוף. ולהנ"ל אפשר דמהרהר בע"ז נקרא מיד רשע,

והנה בגמ' (זבחים ז ב) אמר רבא, עולה דורון היא (פרש"י אינה באה לכפר על עשה כפרה ממש, אלא אחר שכפרה התשובה על העשה היא באה להקבלת פנים, כאדם שסרח במלך וריצהו ע"י פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו), היכי דמי (כלומר היכי דמי שתהא באה לכפרה) אי דליכא תשובה (אעבירות עשה שבידו) זבח רשעים תועבה, ואי דאיכא תשובה, התניא עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלים לו, אלא ש"מ דורון הוא ע"כ. וכיוצ"ב אמרינן בגמ' (שבועות יב ב) לגבי שעיר המשתלח שמכפר על מצוות עשה ולא תעשה, ומקשי האי עשה היכי דמי, אי דלא עבד תשובה, זבח רשעים תועבה, אי דעבד תשובה כל יומא נמי, דתניא עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו כו'.

והקשה המנ"ח שם, דאי נימא כיסוד הנ"ל שדין תשובה ודין צדיק לא תליא אהדדי, ומי שעשה תשובה בלא וידוי לא קיים מצות תשובה ולא זכה לכפרה ומכל מקום נקרא צדיק, א"כ לא מובן קושיית הגמ' למה נצרך כפרה על חיוב עשה אם עשה תשובה, והרי אפשר להעמיד באופן שלא עשה תשובה כדבעי כגון שלא התודה, ולכן עדיין הוא זקוק לכפרת העולה או השעיר, ולא שייך להקשות דזבח רשעים תועבה, דמכיון שהתחרט על חטאו לאו רשע מיקרי, ונשאר בצ"ע, והוא קושיא אלימתא.

והנראה בס"ד, דהנה בגמ' (ב"מ מח ב) לגבי דין מי שפרע דפליג אביי ורבא בפירוש מי שפרע, דלדעת אביי מודעינן ליה אבל לא לייטינן ליה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור, ורבא סבר דלייטינן ליה דכתיב בעמך, בעושה מעשה עמך (ופרש"י דהאי לאו עושה מעשה עמך הוא, דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב). וכתבו התוס' ז"ל, לא מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקללו בחנם, כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע ע"כ. והיינו דבזה שחוזר בו אינו יוצא מכלל עמיתך לגמרי שיהיה מותר לקללו בחנם, ורק לענין זה שחזר בו הרי הוא

החטא נעקר אבל האדם היה רשע, שהרי עמד אז במרדו ונכשל בחטא, ואף אם נתברר בסוף שאינו חטא הרי בשעתו נתכון לחטוא ושפיר מקרי רשע אף בלא חטא, וכמו בפסולי עדות לאחר יוה"כ שנשארו ברשעותם ופסולים אע"פ שנתכפרו וכנ"ל⁹.

⁹ והנה בנידון זה אי תשובה עוקרת למפרע, הביאו את דברי הרדב"ז (ממרים פ"ו הי"א) בהא דכתב הרמב"ם שם שאין לבזות אבא רשע, ובגמ' מבואר שאם האב אינו עושה מעשה עמך מותר לכן לבזותו, וכתב הרדב"ז דהגמ' מיירי כשמת האב בלא תשובה, דשוב לא יוכל לחזור בתשובה ולתקן את אשר עיוות, אבל הכא איירי באביו קיים ויש תקוה שיעשה תשובה ולא תזכרנה הראשונות, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור שהחי מצטער והמת גם שנאתו גם קנאתו כבר אבדה עכ"ד, ותמה הדבר אברהם (ח"ג סי' כ) דמאי אכפ"ל שיחזור בתשובה לבסוף הא עתה רשע הוא, ומבואר דס"ל לרדב"ז שהאב נעשה צדיק למפרע ונמצא שביזה את אביו שלא כדין (ועי' עד"ז בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי סי' צד). אך י"ל דכוונת הרדב"ז שהבזיון שביזה את אביו בזמן רשעותו עדיין קיים ואביו מתבזה בו גם לאחר חזרתו בתשובה (וזהו שסיים שהחי מצטער, היינו מצטער לבסוף על בזיונו מהעבר, אך צ"ב מה שסיים והמת גם שנאתו כו' והיינו שאינו מצטער מהבזיון הישן, תפול"ל דלא שב בתשובה).

אך עי' בשו"ת מהר"י באסן (סי' א, והו"ד בפרשת דרכים דרוש ז) בנודר מזרע אברהם מותר מעיקר הדין במומר שאינו נקרא זרע אברהם, ומכ"מ אסור דשמא יחזור המומר בתשובה ונמצא שעבר למפרע על נדרו, וכן בת כהן שניסת לישראל ונתאלמנה ויש לה בן מומר אסורה לאכול בתרומה אף שמומר אינו נקרא זרע, דשמא ישוב בתשובה ונמצא שאכלה תרומה באיסור, והביא לזה ראיה מדברי הרמב"ם בפ"י מגירושין שהמוציא את אשתו משום ש"ר לא יחזיר גזירה שמא תנשא לאחר ותעשה תשובה והגט בטל למפרע, ומשמע שאפילו אם אמת היה השם רע בטל הגט כיון שעשתה תשובה לבסוף הרי היא כאילו היתה תנועה מעיקרא ולא אמרינן פנים חדשות באו לכאן עכ"ד, ועי' רע"א (בהגהות על הרמב"ם נדרים פ"ט הכ"א) שלדברי מהר"י באסן אם נדר מזרע אברהם ונהנה ממומר אינו לוקה דאינו אסור אלא מספק שמא יחזור המומר בתשובה.

ועכ"פ מבואר מדבריו דלגמרי דיינינן ליה כצדיק למפרע, ונהפך לזרע כשר למפרע כאילו לא חטא כלל, ועי' מהר"ם שי"ק (או"ח סי' קמ) שהוכיח כן גם מתשובת מר שלום גאון (שהובא בשו"ת מהר"ם ד"פ סי' קסד) שמומר קידושיו קידושין וגם אסור להלוותו בריבית דשמא יתחרט ויחזור בתשובה שאסר להלוות בריבית למומר שמא יתחרט ויחזור בתשובה ע"ש, משמע שנעשה צדיק למפרע, ועי' בארץ צבי דרוש ח שהאריך בזה טובא, וכן ראה בהקדמת הקה"י לשערי תבונה שלו.

אך הדבר צ"ב דא"כ איך מותר לדבר לשה"ר על מומר, ניחוש ג"כ שמא יחזור בתשובה, וגם לענין ריבית נקטו הפוסקים שהמלוה למומר בריבית אי"ז להחזיר לו את הריבית לאחר ששב בתשובה (ונחלקו באופן ששב קודם גביית הריבית אם מותר לגבותו אבל לאחר שגבה פטור

מלהחזיר), וכן לשיטת שמומר אינו זוקק את אשת אחיו מותרת להנשא ואינה חוששת שיחזור בתשובה ונמצא שהיתה זקוקה לו וצ"ע. וראיתי בספר וילקט יוסף (חי"ד סי' קמט) שנסתפק ר"פ בליטצר בשחיטת מומר אם כששב בתשובה נכשר למפרע, והשיב לו ר"א שטרן (שם סי' קסט) בראיות שאין השחיטה נכשרת למפרע ואין היין שנגע בו כשר למפרע.

כפרת חטאת, שאינו יכול להתכפר על חטא שלא התודה עליה, דכלפי חטא זה עדיין נחשב רשע וזבח רשעים תועבה.

והנה יש להסתפק במי שעבר עבירה במזיד והתראה ונתחייב מלקות, ושב בתשובה, ועדיין מחוייב במלקות דאין התשובה פוטרת ממלקות, האם בינתיים עד שילקה הרי הוא כשר לעדות כיון ששב בתשובה, או דלמא כל שלא לקה עדיין עומד ברשעותו.

ולכא' יש להוכיח דנקרא רשע, דהא קרא כתיב והיה אם בן הכות הרשע, הרי דנקרא רשע בשעת מלקות. וגם מבואר במשנה (מכות כג א) שאינו נקרא אחיך אלא לאחר מלקות, ומשמע דלכך מותר להלקותו כיון שאינו נקרא אחיך עדיין, וממילא גם אם שב בתשובה לא נקרא אחיך. ומצאתי בס"ד שכ"כ הגט פשוט (סי' קכג סק"ח) והפמ"ג (פתיחה כוללת שם) שאם התרו בו למלקות אינו כשר לעדות עד שילקה כיון שנקרא רשע בשעת מלקות, והג"פ נדחק דלפי"ז האומר ה"א מקודשת ע"מ שאני צדיק לא מהני מה שהרהר תשובה בלבו אלא אם לא נתחייב מלקות על חטאיו וכגון שלא התרו בו ע"ש.

אך באור זרוע (ח"א סי' קיב) מבואר שלא כדבריהם, דהביא שם את דברי הגמ' (סנהדרין כו ב) שהחשוד על העריות פסול לעדות משום דארבעין בכתפיה וכשר, וכתב האו"ז שאין כוונת הגמ' לאדם שנכשל בעריות ועכשיו כשר הוא, דבכה"ג הרי הוא כשר וצדיק אע"פ שעדיין לא לקה ולא קיבל עונשו, אלא מיירי שעדיין חשוד הוא על העריות ולכן פסול ע"ש, ומבואר שהשב בתשובה נחשב מיד צדיק אף קודם שלקה (ובספר גנזי יוסף על הפתיחה כוללת של הפמ"ג שם הביא שכ"מ מכמה אחרונים והאריך בזה), וקשה הא קרא כתיב והיה אם בן הכות הרשע, הרי שנחשב רשע בשעת מלקות, וכיון שלוקה אף לאחר התשובה ע"כ דאכתי מקרי רשע.

ולפי משנ"ת ניחא היטב, דהן אמת שלאחר ששב בתשובה נחשב צדיק בכללותו, וכשר לעדות, אבל לענין עבירה זו גופא אינו נקרא צדיק עד שישוב בה לגמרי ויקבל עונשו, וכשם שאם שב בלא וידוי נחשב רשע לענין עבירה זו כך אם שב והתודה אך לא קיבל מלקות נחשב עדיין רשע כלפי עבירה זו, וקרינן ביה והיה אם בן הכות הרשע, אבל לענין שאר דיני התורה הרי הוא בצדקתו מששב בתשובה ודו"ק.

כאינו עושה מעשה עמך, ולכן מותר לקללו על ענין זה בלבד.

ועד"ז אפשר בכל מי שחטא וחזר בתשובה שאינו ראוי, דהיינו בלא וידוי, שאע"פ שנחשב צדיק וכדייסד לן המנ"ח, היינו רק ביחס לאדם בכללותו, שאסור לקללו וכשר לעדות וכדומה, וכן לענין תנאי בקידושין ע"מ שאני צדיק שפיר יש להחשיבו צדיק, אבל ביחס לעבירה זו שלא השלים בה את חלקי התשובה, אכתי מקרי רשע, דהא לא חזר בתשובה כדבעי על חטא זה (וציינו לדברי הר"ן נדרים ט א ד"ה כנדרי רשעין כו' שהרי רשעין הם לאותו דבר ע"כ).

ומעתה ניחא קושיית הגמ' היכי דמי שעולה או שעיר המשתלח יכפרו על חייבי עשה, דאם עשה תשובה כדבעי הרי נתכפר מיד בלא קרבן, ואם לא עשה תשובה זבח רשעים תועבה, ואפילו אם התחרט על חטאו בלא וידוי, אכתי רשע הוא לגבי עבירה זו וקרינן ביה זבח רשעים תועבה. ובאמת יתכן שיכול להביא קרבן על חטאים אחרים דלא קרינן ביה זבח רשעים תועבה, אבל ביחס לעבירה זו שלא התודה עליה שפיר קרינן ביה רשע, ואין הקרבן יכול לכפר עליו.

ועי' מנ"ח שם שתמה עוד מה קושיית הגמ' דאם לא עשה תשובה זבח רשעים תועבה, והא קיימ"ל דלא מקרי רשע אלא בעבר על עבירה שיש בה מלקות, אבל בביטול עשה לבד לא נחשב רשע (ובמל"מ שגגות פ"ג ה"ז הקשה ג"כ דבעבר לתיאבון לא מקרי רשע). והראוני שבהגהות הרא"מ הורביץ (פסחים קז ב) כתב דאה"נ על ביטול עשה לבד לא נחשב רשע, ורק לאותו דבר גופא אמרינן זבח רשעים תועבה, והיינו שכוונת הגמ' שנחשב זבח רשעים כלפי עבירה זו בלבד. ועד"ז ראיתי בצל"ח (חולין ה ב) שמטעם נוסף אינו נחשב מומר משום דלא חטא אלא פעם אחת, אלא כוונת הגמ' שנחשב רשע כלפי חטא זה ואינו יכול להתכפר עליה ע"ש. ומעתה יש ליישב כן אף את הקושיא הראשונה של המנ"ח, דאף אם חזר בתשובה בלא וידוי עדיין נחשב רשע כלפי עבירה זו ודו"ק.

ועי' שערי תשובה לרבינו יונה (ש"ד אות ב), שכתב שהחטאת אינה מכפרת אלא לאחר הוידוי והתשובה משום שנאמר זבח רשעים תועבה ע"כ, ומבואר מדבריו שבלא וידוי עדיין נחשב זבח רשעים תועבה, ולפ"ר הוא סתירה לדברי המנ"ח שמשעה שעשה תשובה נחשב צדיק אף בלא וידוי. אך לפי הנ"ל ניחא דרבינו יונה מיירי לענין

לבן קודם לבהרת טהור, ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני וכו' כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור וכו'. עיי"ש כל העובדא.

וברמב"ם פ"ב מהל' טומאת צרעת ה"ט פסק וז"ל, ספק שיער לבן קודם ספק הבהרת קדמה הרי זה טמא. וכו' הכס"מ וז"ל, ואע"ג דאמרי' מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור, ויצתה נשמתו בטהרה, יש לומר דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא. עכ"ל. והרי הדברים צריכין תלמוד, דמה טעם תהא הכרעת חכם בחייו, בשעת יציאת נשמתו, בכלל לא בשמים היא.

ונראה בזה בעז"ה, דהנה בשבת פח, ב אריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו' חמדה גנוזה וכו' ואתה מבקש ליתנה לבשר ודם וכו' אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה וכו' מה כתיב בה, לא יהיה לך אלוהים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדים עבודת גלולים, שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו, כלום עתה עושים מלאכה שאתם צריכין שבות, שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם, שוב מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם, שוב מה כתיב בה, לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה וכו', ע"כ.

ויש להתבונן, דהנה לענין קיום התורה ומצוותיה, בזה השיבם מרע"ה להמלאכים מכל אלו המצות, שהם אינם שייכים בקיומם, ועל כן הודו לו שתנתן התורה לבני אדם השייכים בקיום המצות, אולם לענין כח ההכרעה והפסק שנמסר לישראל, וכמו דאיתא גבי תנורו של עכנאי שאמרו לא בשמים היא [וכן הכא לענין ספק בהרת קודמת או שער לבן קודם שהקב"ה אומר טהור, והרמב"ם פסק טמא, כ' הכס"מ דהיינו משום דלא בשמים היא], לענין זה מאי אהני מרע"ה בתשובתו, הרי גם אם ינתנו המצות לישראל שיקיימום, עדיין כח ההכרעה למה ימסר בידם.

וביותר דבודאי כל עיקר הדו"ד בין מרע"ה למלאכים הוה על ענין זה, דוכי לא ידעו שאין קיום המצות שייך אצלם רק אצל בני אדם, וע"כ

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

פרשת נצבים

(ה) לא יאבה ה' סלוח לו

לא יאבה ה' סלוח לו (כט, יט)

כתב אור החיים, פירוש, הגם שה' מדתו היא למחול ולסלוח לעונות עמו ישראל כמחלין פניו כידוע, זה האיש לא יאבה ה', אמר לשון לא יאבה, נתכון לומר שה' יהפוך בו רצונו שסולח ולא יאבה לסלוח.

י"ל הביאור בזה, דהנה הגאון רבי אלחנן זצ"ל הקשה למרן החפץ חיים זצ"ל, למה צריך החידוש של תשובה שהוא חסד שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, כמש"כ המס"י פ"ד, והא שנינו (קידושין מ, ב) דבתוהא על הראשונות ומתחרט על מצות שעשה איבד זכויותיו, ומבואר דחרטה עוקרת מצות, וא"כ ה"נ בעבירות כיון דנתחרט ועשה תשובה תהני תשובה לעקור החטא מן הדין, ומהו א"כ החידוש דתשובה שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה. והשיבו הח"ח, דדוקא בתשובה מאהבה חשיב תוהא על הראשונות, אבל תשובה מיראה, והיינו יראה ופחד מן העונש, זה אינו בכלל תוהא על הראשונות, דרק מפני יראתו מן העונש שב מחטאו, ולזה אתי החידוש דתשובה שהוא חסד השי"ת, שתקובל גם תשובה זו לעקור החטא. (ביאורי אגדות הנד' בסו"ס קובץ הערות סי' ג).

והנה כיון דמן הדין עוקרת תשובה מאהבה את החטא, כתוהא על הראשונות, הרי י"ל פשוט דאף לאומות העולם תועיל תשובה זו, שגם בלא חידוש והחסד דתשובה נעקרות המצות או העבירות כשתוהא על עשייתן. [עי' משנ"ת בזה לעיל פ' בראשית ד, טז].

וא"כ כשנאמר לא יאבה ה' סלוח לו, ולא תקובל תשובתו, י"ל דהיינו בשעשה תשובה מיראה, שהיא חסד השי"ת ומדת טובו לישראל, ולאיש זה יהפוך בו ה' רצונו שסולח, ולא יאבה לסלוח.

(ו) לא בשמים היא

לא בשמים היא (ל, יב)

איתא בב"מ פו, א קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער

הרשות וניתנה ליהושע. דבר אחר, לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה.

המפרשים עמדו ליתן טעם מה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, [בשפת"ח כ' הטעם כדי שלא יצטער משה שניטלה הגדולה ממנו וניתנה ליהושע, דכיון שנסתתמו ממנו מסורות החכמה למה לו חיים, ועי' רבינו בחיין].

והנה בתמורה טז, א איתא, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. עיי"ש. ושמעתי להעיר בזה, דמאחר שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, כיצד אמר ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך.

אכן הנה מתשובת יהושע למשה דלפי שלא הניחו ואפילו שעה אחת אין לו ספיקות שיהא לו לשאול ממנו, מבואר דמה שאמר לו משה ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, היינו על תורה שלימד משה כבר, ורק שאם חיסר בהם יעלו אצלו ספיקות, ועל זה השיבו שלא הניחו ולא מש מתוך האהל.

ואשר נראה, דמה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, היינו שלא נמסרה לו עוד תורה, ולא נבעו יותר מעינותיו, אבל תורה שלמד לא שכח כלל, ושפיר היה בידו להשיב כל ספיקות במה שלימד כבר, רק שלא נמסר לו עוד תורה.

והנה יהושע המשיך ועמד תחת משה לב' דברים, א' לדין מלך, דמשה היה מלך כמבואר בזבחים קב, א ובשבועות טו, א, והרמב"ם פ"ו מבית הבחירה הי"א כ' וז"ל, ומשה רבינו מלך היה, עכ"ל. ויהושע מלך היה, כמבואר ברמב"ם פ"א ממלכים ה"ג שכ' וז"ל, אין מעמידין מלך תחילה אלא ע"פ בי"ד של ע"א וע"פ נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו וכשאל וכדוד שמינה אותם שמואל הרמתי, עכ"ל, כמבואר בקרא דיהושע (א, יח) בציווי אליו "כל אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו יומת" וכמ"ש הרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ח. ב', להמסורה, שיהושע הוא שקיבל התורה

דעל מסירת כח ההכרעה בתורה שמסר הקב"ה לישראל, על זה טענו שלא תינתן לבני אנוש, ועל זאת השיבם משה ממה שאין שייכים בקיום המצות, וכמו שכתב בבית הלוי פ' יתרו (בד"ה להבין ענין המלאכים). וא"כ הרי צ"ב מה תשובה היא להם בזה.

ואשר נראה מבואר בזה, דאמת זו היא התשובה גם על מסירת הכרעת ההלכה בתורה לישראל שהם מקיימי המצוות, וכיון שאצל בני אדם שייך קיום המצות, ועל כן ניתן להם המצות, משום כן נמסר להם גם כח ההכרעה בדיני התורה ומצוותיה, וזה לפי שכח ההכרעה נמסר להמצוים על קיומה, ואי"ז משום איזה מעלה או ענין שיש אצל בני אנוש שאינה אצל המלאכים, אלא דזה שהם מקיימי המצות היא התשובה למלאכים על מסירת הכרעת התורה והמצות לבני האדם. [והעירוני די"ל הביאור בזה, דהכרעת דיני התורה ניתנה להמקיימים אשר בכך יוכלו להכריע בספיקות שיתגלעו ובמציאויות שיתחדשו, וידרשו הכרעה איך דין התורה בדברים אלו שלא נתפרשו].

ואשר מעתה נראה דזהו שכ' הכס"מ דבשעת יציאת נשמה הוי בכלל לא בשמים היא, והיינו דבשעת יציאת נשמתו דנעשה חפשי מן המצות, ויוצא מכלל מקיימי המצות, באותה שעה אין הכרעתו בדיני התורה אלא כמי שאומר כן במתיבתא דרקייעא, דכל שאין הוא בכלל מקיימי המצות, דבאותה שעה שעת יציאת נשמתו נעשה חפשי מן המצות, אין בידו כח זה של הכרעה שניתן למקיימי המצות, והרי זו היתה התשובה להמלאכים למסור כח ההכרעה במצות התורה למקיימי המצות, משום זה גופא שהם המקיימים, וכל שאינו מן המקיימים, משעת יציאת נשמתו ואילך, הוי בכלל לא בשמים היא.

פרשת וילך

ז) לא אוכל עוד לצאת ולבוא

ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא (לא, ב)

וברש"י, לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס לחה, אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני

ספרי תורה, אחת מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, עכ"ל.

והנה מדברי הרמב"ם נראה, דאם הניח לו אביו ס"ת אינו חייב לכתוב אלא ס"ת אחד, והשני סומך על מה שהניחו לו אבותיו, וצ"ע טובא, דהלא אף הספר שחייב בו כשאר הדייט אינו סומך על הס"ת שהניחו לו אבותיו, וכמו שכתב בפ"ז מה' ס"ת ה"א וז"ל, ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, עכ"ל, וא"כ המלך שמצווה לכתוב עוד ספר תורה נוסף על ההדייט, הרי חייב לכתוב שני ספרי תורה.

וכ' הכס"מ די"ל דהרמב"ם מפרש דכי משני הגמ' שם לא צריכה לשתי תורות, הכי קאמר הא דקתני גבי מלך שלא יתנאה בשל אחרים דמשמע דדבר זה מיוחד במלך, היינו דוקא בס"ת שחייב המלך לכתוב נוסף על ההדייט, שלא יסמוך על של אביו, אבל ס"ת שהוא חייב בו מדין ההדייט סומך הוא על של אביו, ואע"פ שהדייט אינו סומך על של אביו, היינו משום שאם יהא הדייט סומך על ס"ת שהניחו לו, נמצא שלא היה כותב הוא ס"ת כלל, אבל המלך אע"פ שיסמוך על של אביו בס"ת שחייב בו מדין הדייט, כיון שבס"ת שהוא חייב בו מדין מלך אינו סומך על של אביו, א"כ הרי הוא כותב ספר תורה, וסגי בהכי, עכ"ד.

והדברים צ"ב, דכיון דמצות הס"ת בין דהדייט ובין דמלך, שיכתוב הוא לעצמו, ולא יסמוך על ס"ת שהניחו לו אבותיו, א"כ מאי איכא במה שבהס"ת מדין המלך מקיים המצוה כתיקונה, שיכתוב הוא לעצמו, סו"ס מצות הס"ת שהוא מחויב בו ככל הדייט לא נתקיימה כתיקונה. וצ"ב.

והנה שנינו במנחות ל, א וא"ר יהושע בר אבא א"ר גידל אמר רב הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, א"ר ששת אם הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו. ופירש"י, כחוטף מצוה, ומצוה עבד אבל אי כתב הוה מצוה טפי. עכ"ל. הנה בד' רש"י מבואר בהדיא דמצות כתיבת ספר תורה היא שיהא בידו הס"ת, אלא דהאופן המעולה שהוא מצוה טפי, הוא על ידי שיכתבו או שיגיה בו אות אחת.

ממשה שעל ידו תמשך שושלת המסורה, וכמו שמונה התנא באבות משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והיינו התורה שבעל פה כמ"ש הרמב"ם בהקדמת היד. (עי' ח' הגרי"ז החדשים פ' פינחס כז, כג).

וי"ל דמשום זה הוא שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, שלא נמסרה לו עוד תורה שבעל פה, לפי שמאז עברה המסורה ליהושע, וכל זמן שמסורות התורה טרם נסתמו אצל משה רבינו, ומעיינותיו נובעים חכמת תורה שבע"פ מפי הגבורה, אין המסורה עוברת אצל יהושע, ומשנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, עברה המסורה ליהושע.

והנה רש"י כתב לפרש המקרא לא אוכל עוד לצאת ולבוא בב' אנפי, והן אלו ב' הדברים אשר עברו אז ממשה ליהושע, דפי' קמא איני רשאי עוד לצאת ולבוא שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, וזהו כמו דאיתא בשבת ל, א שא"ל הקב"ה לדוד הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא [ושו"ר שכן פי' דברי רש"י אלו בנחלת יעקב], והיינו מצד המלכות שניטלה ממשה וניתנה ליהושע, ופי' בתרא, לצאת ולבוא בדברי תורה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, היינו מצד המסורה שנפסקה אצל משה מפי הבורא ית', ומאז נמשכה שושלת המסורה אצל יהושע, וכמשנ"ת.

ח) מצות כתיבת ספר תורה

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט)

איתא בסנהדרין כא, ב אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה, איתיביה אביי וכותב לו (המלך) ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים, מלך אין הדייט לא, לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו.

והרמב"ם פ"ג מה' מלכים ה"א כ' וז"ל, בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לשמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו וכו', אם לא הניחו לו אבותיו ספר או שאבד, כותב שני

וכשהוא טורח בגוף הס"ת היינו בכתובתו או בהגהתו זהו הטורח המעולה לקיום ענין זה. אכן אי"ז מעצם קיום המצוה, רק הלכה בההיכ"ת איך יבוא הס"ת אצלו.

[ניתכן הביאור בזה, מה שלא מצינו כן בשארי מצוות שתאמר הלכה איך יגיע לקיום המצוה, לפי שמצוה זו קיומה הוא בלא עשיה כלל, רק בהמצאות הס"ת אצלו וכנ"ל, בכגון זה הוא דנאמר הלכה בהעשיה שהיא היכ"ת להמצוה, ויש לציין בזה למצות עליה לרגל, שהמצוה היא להיות בעזרה, והקיום הוא בלא עשיה, ובהעשיה שהיא ההיכ"ת היינו העליה וההליכה מצינו ענין שילך ברגליו דוקא, עי' משנ"ת בזה פ' בחוקתי. וכמדו' שהעירוני לזה].

וכן מבואר בנימוק"י (הלכות ס"ת ב, ב מדה"ר) בהא דאמרי' הלוקח ס"ת כחוטף מצוה מן השוק וכו', וז"ל, כחוטף, פירוש שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתובתו, ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא היה עושה אותה. כתבו, הוא בעצמו או שכר סופר לכותבו וטורח בתיקון הקלפין ולסבול עול הסופר עד שנכתב. כאילו קבלו, שיש למדת הרחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני, עכ"ל. והיינו דכל עיקר ענין הכתיבה הוא משום הטורח בהשגת הס"ת, וזהו דאף כשאינו כותבה בעצמו, יש לו לטרוח בעסק הכתיבה [וניתכן דלמדו כן מדכתבה התורה המצוה שיהא לכל אחד ס"ת בלשון "כתבו לכם" והיינו שיטרח בה כל אחד, עי' אבנ"ז או"ח סי' מ אות ו].

ועי' פתחי תשובה סי' ער סק"ז שביאר דזהו החילוק בין קנה ס"ת דמהני, לבין הניחו לו אבותיו שבא לו בלא טורח כלל, דלא יצא י"ח. [ובמנ"ח (שם) נתקשה בזה].

ומדאתאן להכי דאין דין הכתיבה מעצם המצוה, שיהא כל אחד כותב לו את התורה, ואי"ז אלא ענין שיטרח בהמצאת ספר התורה, אולם קיום המצוה אינו אלא בהמצאות ספר התורה אצלו, לפי"ז יתפרשו ד' הכס"מ בביאור שי' הרמב"ם, דהמלך אשר מצווה שיהיו לו ב' ספרי תורה, סגי דיכתוב חד מינייהו, והשני יכול לסמוך על ס"ת שהניחו לו אבותיו, והיינו לפי שאין הכתיבה מעצם קיום המצוה, ורק דנאמר דיש על כל אחד לטרוח בהשגת הס"ת, וא"כ יתכן לומר

ובלישנא דגמרא דאמרי' כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, משמע דהוי מעלה וענין נוסף בקיום המצוה, ולא שבהעדרו חסר בהקיום. וכן עמד בכתבי הגרי"ז דמשמע דאין זה כי אם למעלה ולא לעיקר הדין, דא"כ הו"ל למימר דלא יצא המצוה אלא בכותבה או מגיה.

והרמב"ם בסה"מ (מ"ע יח) כ' וז"ל, שצונו שיהיה לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו, ואם כתבו בעצמו הוא משובח מאד והוא יותר טוב, כמו שאמרו כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, ואם אי אפשר לו לכתבו צריך שיקנהו או ישכור מי שיכתבהו לו, והוא אמרו יתעלה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וכו', עכ"ל. והיינו דהמצוה הוא שיהא בידו ס"ת, וענין הכתיבה הוי מעלה ואופן משובח יותר.

ואמנם הנה בפ"ז מה' ס"ת ה"א כ' הרמב"ם וז"ל, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, כלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלה מסיני, ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו, וכל המגיה בספר תורה אפילו אות אחת הרי זה כאילו כתבו כולו, עכ"ל. ובמנ"ח (מ' תריב אות ב) ובית הלוי (ח"א סי' ו אות ב) נקטו בדעת הרמב"ם דהמצוה היא בכתיבה דוקא, ולא יצא יד"ח בקניה, ורק בכתבו אחר עבורו מהני משום דהוי שלוחו, אכן כבר העירו דבסה"מ [הנז"ל] כ' הרמב"ם בפירוש דמהני אף שיקנה הס"ת. אלא דא"כ דהמצוה מתקיימת בהמצאות הס"ת אצלו, וכלשונו בסה"מ, שיהיה לכל איש ממנו ס"ת לעצמו, צ"ב, מאי האי דבעינן שיכתוב כל אחד ס"ת לעצמו, ולא יסמוך על ס"ת שהניחו לו אבותיו, הא סו"ס קיום המצוה הוא שיהא אצלו ס"ת.

אכן מבואר בהדיא דאין דין כתיבה מעצם המצוה, היינו שיהא כל אחד כותב לו את התורה, מדאמרינן אם הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו, ופסק לה הרמב"ם, ועל כרחך דאין המצות כתיבה לכתוב את התורה, דא"כ הרי לא נתקיים זה רק באות שהגיה. אלא נראה דנאמר בזה דהאופן הראוי שיגיע לו הס"ת הוא ע"י טורח, ולא שיבא מאליו כמו בירושה,

יקחך, הביאך, ומל את לבבך, ויש להבין מה הסיבה לכך.

והדברים טוענים ביאור ביתר שאת איך יתכן שאחד עושה עבירות ונענש עליהם, ורק עי"ז עושה תשובה, ותשובתו אומנם מתקבלת אך אינו זוכה לקירובים מופלגים. ואילו השני לא נענש ועושה 'כאוות נפשו' הריהו נמצא 'בקצה השמים' נידח בארץ מצרים, וה' עושה עבורו את עבודת התשובה, וזוכה לקירובים מופלגים.

ב.

ושמא אפשר לומר בזה, עד כמה שאפשר להשיג בעולם נעלה זה, 'עולם התשובה'.

ובהקדם, מה שמובא במדרש שבמכת צפרדע היו צפרדעים שנכנסו לתנורים דכתיב 'ובתונריך ובמשאוריתך' כלומר היו נכנסים הצפרדעים לתנורים ולאוכל ולגוף של המצרים.

והנה אותם צפרדעים שהיו נכנסים לתנורים היו עושים זאת בכדי לצנן את התנור שלא יאפו בו כראוי המאכלים. ולכאורה לא מובן מה המטרה שהיה בזה, והרי בין כה וכה גם במה שכן נאפה בתנור הר"ז נהרס בעקבות אותם צפרדעים שהיו נכנסים למאכל ועי"ז לגוף המצרים, ומה התועלת בפעולת צפרדעים אלו.

עוד בזה, מובא ברי"ף (פסחים נג ע"ב) שכל הצפרדעים מתו כפי שהתפלל משה רבינו [לבקשת פרעה], מלבד אותם צפרדעים שנכנסו לתנור. וזאת משום שמסרו עצמם על קדושת ה', ומהם למדו חנניה מישאל ועזריה, למסור עצמם על קדושת ה'. ויש להבין מדוע לא מתו וכי כל שאר הצפרדעים לא עשו למען קדושת ה'.

והנה בפרק שירה מובא מה כל בעל חי אומר, וצפרדע מה אומרת? 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. ויש להבין מדוע מתייחד לצפרדע מאמר זה.

והדברים מתבארים כמעט מאליהם, יש בעולם הזה כ"כ הרבה דברים שאפשר לעבוד עליהם, ובהם, ועל ידם: את ה'. אכן בעוד שישנם דברים שעבודת ה' עימם נלווה אליה הנאה, ישנם דברים שלא שייך בהם הנאה כלל וכפי שיבואר.

דהנה בתלמוד תורה, שנאמר בזה 'כנגד כולם', וכל אות ומילה של התורה שקולה כנגד כל תרי"ג מצוות, ומי שלומד בשבת ובשמחה, א"א להשיג את גודל שכרו. וזה בחלק הרוחני אכן גן בחלק הגשמי נאמר על התורה שמעדינים ומפנקים

שבטירחה דס"ת אחד נתקיים אצלו ענין זה, אכן עצם קיום המצוה שהוא בהמצאות הס"ת אצלו, בזה אין שייך קיום מצות ס"ת אחד להס"ת השני, ובכל ספר מתקיימת שפיר מצותו, שיהא הס"ת אצלו.

ת) פניני פז" מהרה"ג ר' אברהם

זלצמן שליט"א

בעל מח"ס "אדני פז" על סוגיות הש"ס.

דברים פרק ל פסוק א - ו (פרשת נצבים)

(א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך יקוק אלקיך שמה: (ב) ושבת עד יקוק אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך: (ג) ושב יקוק אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יקוק אלקיך שמה:

(ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יקוק אלקיך ומשם יקחך: (ה) והביאך יקוק אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך: (ו) ומל יקוק אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את יקוק אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייד:

א.

בפסוקים אלו לכאורה חזינן שני מצבים של תשובה. האופן הראשון המובא בפסוקים זה אופן שאדם חטא, וקיבל עונשים ומכות, ובעקבות כך 'ושבת עד ה' אלוקיך וכו' וכתוצאה מכך 'ושב ה' אלקיך את שבותך' כלומר האדם שב בתשובה ואכן האלוקים מקבל את תשובתו, ושב אליו.

ובהמשך הפסוקים מתואר אדם שהגיע לשיא שפל המדרגה והמצב 'אם יהיה נדחך, בקצה השמים' הגיע לקצה ההתרחקות, 'משם יקבצך ה' אלוקיך, ומשם יקחך' וגו' והביאך אלוקיך וגו' ומל ה' אלוקיך וכו'.

ולכאורה הדברים תמוהים איך יתכן שמי שהוא רחוק כ"כ אפילו בלא שעושה פעולה של לשוב בתשובה ה' כבר מתקרב אליו. ואם לא די בכך ה' עושה עבורו את כל עבודת התשובה 'יקבצך,

עובד בבחינת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' עם ה' בחר בו לעבודת ה' זו, הוא עובד את ה' בזה.

זוהי הבחינה שהיה אצל הצפרדעים שהיו מהם שנכנסו לתנור, משום שבמעשה זה הם הוכיחו שהמכות הם על טבעיות כל בעל חי פוחד מן האש והם קופצים לאש, זה הוכיח את מלכות ה', כמה בעלי חיים עובדים אותו באמת ובתמים ומלכותו בכל משלה, ולכן צפרדעים אלו בלבד לא מתו, משום שמילוא נאמנה את תפקידם.

וכך גם אנשים שנלחמים ביצרם בכל הכוח, זה על טבעי, 'בעולם החופשי' אנשים נותנים דרור ליצרם, ואילו יש אנשים שכמה שיצרם בוער בהם, הם נלחמים בכוחות אדירים ביצרם, ולא מתייאשים, כזה מלחמה היא מוכיחה את גדולת ה' בעולם ואת מלכותו על כל ישות האדם, גם על הדברים שהאדם מחמדן כ"כ, הוא נלחם בעצמו ליתן כבוד לה'.

ג.

עפי"ז יובן הפסוקים הנ"ל, הפסוקים הראשונים עוסקים בכל האנשים שעושים מצוות ומתמודדים עם נפילות ועושים ע"ז תשובה, וה' מקבל את תשובתם.

אכן יש מי שהוא 'אם יהיה נדחך מקצה ה' הוא נידח כ"כ, הוא רחוק ומגושם כ"כ, אין לו כל סיכוי להגיע להתקרב לה', הקליפות עטפו אותו מכל הכיוונים הוא 'עבד לתאוותיו' אכן זה לא מרצונו הוא נלחם עד טיפת דמו האחרונה, אך היצרים ניצחו אותו, והאו חש שהוא שקוע בעומק הטומאה ועוד נהנה מזה, אך בכל אופן ידיעה אחת יש בידו 'הוא לא בדרך הנכונה' הוא יודע שהוא היה מעדיף לחיות חיים רוחניים בלא תאוות גשמיות עזות כ"כ, אך מרוב מאבקים הוא כבר לא מסוגל לקום.

באדם כזה שעשה את כל מה שיש בידו, אומר הקב"ה אם אתה עשית את שלך, בכל הכוח, את השאר אני יעשה, את הנחת שהיה לי ממך כאחד שמוכיח את מלכותי בעולם, על היצרים הקשים ביותר, את זה עשית בצורה הנפלאה ביותר, ואת הנזקים שקרו בך מחמת מה שרצית לראות ממך אני יתקן.

ולכן נאמר באדם כזה 'משם יקבצך ה' אלוקיך, ה' מקבץ כביכול את כל הטומאה שקרה מחמתו. ומביאו לארץ, משפיעה עליו גשמיות. ומל את לבבו, מסירים ממנו את כל ההשפעות של

לומדיהם, שהתורה מרוממת את האדם ועושה אותה לאדם אציל נפש ומידות, לאדם טוב ונחמד הרבה יותר ממה שהיה.

וכן תפילה שנאמר עליה, אני את דכא ושפל רוח, שה' משכין שכינתו אל מי שמתפלל, 'ערב ובוקר וצהרים' אשיחה ואהמה ויישמע קולי'. התחושה של המיית הלב והרגשה של קירבת אלוקים מתייחדת בעיקר בשעת התפילה. ואף בחלק הנפשי האדם יוצא מן התפילה עם תחושת סיפוק עונג וביטחון.

וכן שבתות ושאר עיתי מצוא עבודת ה' בהם היא מתוך ערגה וכיסופין, שיחד עם עבודת ה' מלווה גם הסיפוק וההנאה מעבודת ה'. ותובנה זאת קיימת אף בעבודת ה' של מידות טובות וחסד, אהבת חברים ואמונה. בכל אלו צרות עבודת ה' לצד הקושי והתמודדות מלווה אף הנאה רוחנית צרופה של סיפוק ועונג שאין לו כל תחליף.

אכן יש עבודת ה' שאין הבנה כ"כ במטרה שלה, אכן לקב"ה יש ממנה הנאה שאין דומה לה. בעיני קדושה, היצר הרע לטומאה ולתאוות של תועבה הוא קשה כ"כ שכתב ע"ז הרמב"ם שקשה לפרוש מזה, ואין אדם שאין לו במהלך היום ערעורי עבירה.

ובחר ה' אנשים שבזה תהיה עבודת ה' שלהם, להתקדש ולטהר עצמם, להתמודד עם יצרים ורצונות, ולגבור עליהם, וכמו בכל מלחמה יש גם נסיגות, ישנם נפילות. ומ"מ בחר ה' שתהיה עבודת ה' גם בזו הדרך.

והאדם מן הצד יתמהה, מה תועלת יש לה' בכך, שאנשים נשרפים בטומאת היצר, מדוע יש כזה כוח של אש של טומאה לתאוות בעיני טהרה, ורואים אנשים שרצונם עז להיות קדושים ועדיין לא מצליחים לנתק עצמם ממעשים פחותים. הם עולים ויורדים שוב ושוב. ומה התועלת בכך, הן לוא יהא שיצליחו סוכ"ס יגיעו למה שהיה מלכתחילה, ומה הרווח מכך.

זוהי עבודת ה' הקשה ביותר, זה עבודת ה' שמי שמתנסה בה אומר דבר אחד 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' אין לו פשר והבנה מדוע הוא ככה נשרף באש התאוות, מדוע הוא 'נבחר' להיות מאלו שיעבדו את ה' במלחמה חזקה ועזה כ"כ פנים אל פנים עם השטן עצמו, עם קליפת הטומאה בעצמה. מדוע נפילות שלו הם קשות כ"כ, וכי לא היה טוב יותר לה' שהיה קדוש ובלא כל זה, אכן מחשבות אלו לא נתפסות אצלו הוא

כך בשמים, אם אדם עשה את מלחמתו כראוי, ה' מעניק לו בריאות בגוף, פרנסה ברווח, ולב חדש וטהור. בכדי שלאחר מערכה קשה זו, ישוב לאיתנו ויוכל לעבוד את ה' הלאה אף בשמחה ובתענוג.

יזכנו ה' לשוב בתשובה שלימה, ושתשובתינו תתקבל באהבה ובחמלה.

הקליפות, ומטהרים את נשמתו, עושים אותו כתינוק שנולד.

ולמה הדבר דומה לחייל ביחידה המובחרת ביותר שהיה בקרב עז וחזר עם גוף שבור ורצוף, ועם נפש סדוקה, וללא פרנסה. שהממשלה מרפאה את גופו, ומסייעת בשיקום נפשו, ומעניקה לו פרנסה ברווח כדי שישב לאיתנו, לאחר ששירת נאמנה את המדינה.

~~~~~  
**"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א ר"ב "דעת יוסף" אשדוד**

**נחשבה ניצבים וילך – ערב סליחות – תשפ"ג**

**חדש עלינו שנה טובה ומתוקה**

**אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם פְּלֶכֶם לְפָנַי ד' אֱלֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל.**

בצעדי ענק מסתיימת והולכת שנה נוספת שבקושי התרגלנו למספר שלה, שנת תשפ"ג לבריאת העולם, ובפתח ממש עומדת לה, שנת תשפ"ד לפ"ק... ואנו ניצבים לפניו יתברך, והוא כביכול, מצפה לנו שנתפלל מעומקא דליבא, שיחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. אמנם באיזו מתיקות נבחר לבקש, בוודאי הקדוש ברוך הוא מצפה מאתנו שנבקש את מתיקות התורה.

ובראש השנה דף ט"ז ע"א, ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר.

הנה לפי גודל ההכרה שיש לנו במלכותו של הקב"ה כך גם גודל הבקשה שנבקש מאתו, שיעלה זכרונינו לפניו לטובה. ובמה בשופר. והרי השופר מזכיר לנו עקידת יצחק וקבלת התורה ותחיית המתים, וגאולה וקיבוץ גלויות. ומה נבחר להחזיק בו מכל הרשימה. עין חיים היא למחזיקים בה...

והנה, איך עברה עלינו השנה האחרונה? תלוי את מי שואלים. יש כאלה ויש אחרים... ומה אנו מצפים לשנה הבאה כפי שהיה בשנה שעברה, או יותר? זה לא תלוי את מי שואלים. כי את מי ששואלים יחפוץ במשהו יותר טוב בהרבה.

והאמת, ישנו סיכוי גדול מאד, לזכות לשנה טובה יותר... תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה...

חכמינו אומרים במסכת ראש השנה דף ט"ז ע"ב, כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה. ופירש רש"י שרשה בתחילתה, שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפלה, כענין שנאמר תחנונים ידבר רש.

איך עושים זאת? מתחילים להיות ריאליים, חושבים מה עומד על כף המאזניים, חיים בריאות פרנסה, ובעצם הכל... ועל כולם הצלחה בתורה ועבודת השם ויראתו. ויש לנו לבקש רחמים על כלל ישראל, ועל הגאולה שתבא במהרה בימינו. ומתחילים לחוש רשים ודלים.

ומרגישים שאין ברירה ומתחילים לדבר תחנונים, כענין שנאמר תחנונים ידבר רש. ומתפללים ומתפללים ומתפללים, למי אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁ כָּל חַי, וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר אִישׁ. הַנְּשָׁמָה לָךְ וְהַגּוֹף פְּעֻלָּךְ, חוֹסֵה עַל עַמְלָךְ. הַנְּשָׁמָה לָךְ וְהַגּוֹף שְׁלָךְ, ד' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁכַךְ.

ואזי מתעשרת בסופה. כי ה' הוא המלך, ויכול לזכותינו בדין, פי על רחמיך הרבים אָנוּ בְּטוֹחִים. וְעַל צְדָקוֹתֶיךָ אָנוּ נִשְׁעָנִים. וְלִסְלִחוֹתֶיךָ אָנוּ מְקַוִּים. וְלִישׁוּעָתְךָ אָנוּ מְצַפִּים. אם אנו מכירים במלכותו, ומעונינים לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי ה' מלכינו הוא יושיעינו. ויש לזכור כי השבוע של סליחות, הוא שבוע של הכנה, הכנת הלב. על דרך תְּכִין לָבָב תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ.

ולשנה טובה ניכתב וניחתם

## ”בזמננו” (בעין הסערה)

דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

פרק כ"ז

ד"ר שוסטר מוציא את האישורים הרפואיים.

תמצית הנושאים האחרונים:

דודי סטוויצקי עליו גדול ומבריק בכל תחום, מטלטל במשך חמש שנים בסבך השידוכים, אם בהתחלה היה מבוקש מאד, עם הזמן כאשר יצא עליו שם של 'שכיב מרע' שעשו לו שינוי השם ירד שוק המניות שלו עד לתחתית, ההצעות היו, אחת גרועה מהשניה, לא התביישו להציע לו בעלות מומים קשים, ההורים כמעט נעלו את הטלפון בפני שדכנים נודניקים שרק גורמים להם צער רב.

אבל יש מישהו שאורג שידוך באיטיות ובחכמה, שידוך שלכאורה לא מתאים בכלל לדודי, כי מדובר בבעלת תשובה שבקושי לפני ארבע וחצי שנים נכנסה לציבור החרדי, אבל יש לה העזה רבה לחפש דווקא בחור ישיבה אמיתי ולא בעל תשובה, כי היא כבר נכנסה לעומק הציבור החרדי, היא מבינה טוב יותר מבנות בוגרות סמינרים הטובים ביותר את משמעות החיים, בעל תשובה סטנדרטי לא מתאים לה, היא נפגשה עם כמה קליברים מביניהם אבל הורידה את כולם, רב שלמה שרפשטיין שקירבה לאידישקייט מחפש עבודה בחור מתאים לבקשתה, רב בנימין מובושוביץ השדכן הבלתי נלאה מירושלים זורק את ההצעה הזו, וכעת הפרקים שיבואו יעסקו ברמת ההתאמה אם בכלל.

ובאמריקה העניינים מסתבכים כאשר פסח שולביץ יוצא לחקור אחרי תיקים פליליים בהם מעורב פיליפ, מטרתו להשתיק את ביקורתו וניסיונות חתרנותו, הוא שוכר את מיסטר איקס בלש פלילים עליו הומלץ כאחד הטובים ביותר במציאת תיקים סבוכים, אלא שבמרוצת הזמן מתברר שמלבד הוצאת כספים גדולה כמעט לא



מדינת חוק ולא כל כך ממהרים לשכור שכירי חרב, אבל ליתר ביטחון אתה יכול לומר לו בשעה שתפתח את חרצובות לשונך שאתה מפקיד את הסיפור שלך בידי עו"ד רציני בלי לפרט זהותו, ברגע שיקרה לך משהו, הסיפור יוצא לרחוב ובכל כלי התקשורת, זה יהווה בשבילו חסם רציני לא לנסות להתאנות לך".

"האם את בטוחה בכל מה שאת אומרת?" לא נרגע פסח מחששותיו.

"אם אתה רוצה לבטח את עצמך שלא יאונה לך כל רע, פרוש כעת מהמקום, לא נפסיד כלום, אני לא צריכה את המשכורת שלך שלא אחת מבוזבזת לצרכים שונים, כשכירת מרצים וחזנים כשהבוס שלך הקמזן לא תמיד משלם זאת מכיסו המרושש. בשביל מה אתה צריך את הכבוד המפוקפק להיות גבאי בית כנסת בו אתה חוד לשלומך?" עקצה אותו אורה מרים חריפת הלשון.

"אני לא יכול להתפטר, אני ארגיש את עצמי הכי שליימזל שיש, הכבוד שלי לא מרשה לי לעזוב את המשרה, רק אם אחוש את להט החרב המתהפכת אעשה זאת" הבטיח פסח הפוסח בכל עת ושעה.

אורה מרים ששלטה באידיש [שפת אמה] ציטטה לו אמרה עסיסית מהלקסיקון האידישאי "וואס טוהט מעהן נישט פאר אשטיקעל קלאמפערשט כבוד...אפילו צו באקומען א'פילען גרויסן לעפעל שאנדעס" מה לא עושים בשביל מעט כבוד מדומה אפילו לספוג מלא הכף ביזיונות.

תכלית מה אני עושה? מבקש הגבאי עצה תכליתית.

"מהיום והלאה אתה בא עם פה חתום ונעול לחלוטין, אתה לא מגיב לכלום, כידוע למקל יש שני צדדים, אין מריבה עם צד אחד בלבד, ברגע שאתה לא פרטנר למריבה, היא תשקוט מעצמה, אין חומר בעירה שמגביר את הלהבות, תצטוך כמובן עצבי פלדה, אבל אל דאגה, שבוע שבועיים חודש חודשיים באין תגובה לא תהיה לפיליפ עבודה" הבטיחה הרעייה הפקחית.

"ואיך אגבה את שכר הקנטורים והמרצים וכו'?" הרי אי אפשר לנהל אדמיניסטרציה (ניהול משרד) בלי תקשורת ישירה?"

"בשביל זה יש לך את יוחן בלעדי איש הקשר שלך, אין מעתה תקשורת ישירה רק עקיפה, כך אתה מוריד את מפלס החיכוך עד לתחתית, אם תציית להוראות שלי בלי סטייה מהקו רק תרוויח".

\*\*\*

פסח חזר לעבודה כשפתיו חתומות, הוא לא החליף מילה אחת עם הפרזידנט, הוא ציפה לשמוע איזו הערה על היעלמותו המסתורית, אבל פיליפ שמר אף הוא על ארשת פנים קפואה כפני ספינקס, אולם לא הקפיא את משכורתו, הוא כיבד גם את ההוצאות הנלוות בלי ויכוחים.

נראה היה כי הוא משחק עם הגבאי פסח שולביץ משחק "מריטת עצבים" הוא לא מודיע לו מה הן תוכניותיו כדי שיתפוצץ מרוב מתח, את בני הפרזידנט הוא לא רואה, הם לא דורכים בבית הכנסת, רק בימים נוראים ובאירועים מרכזיים ביותר, גם פיליפ עצמו אינו מתפלל בבית הכנסת בימות החול, רק אם ישנה סיבה מיוחדת במינה, כיארציט של הוריו המנוחים, בשבת הצדיק הנשגב אינו מדבר בענייני חולין, פחות מעסקים גדולים, כך נוצר נתק מושלם.

למרות הקיפאון והשקט המזויף, הקהל אינו טיפש, הם הבינו כי אין שלום בין הצדדים, ניהול בית הכנסת מתנהל אמנם בלי קצרים, אבל אבוי לשלום כזה.

מתחת לפני השטח נוצרו שתי קבוצות, האחת שכללה 75% מחברי בית הכנסת דגלה עם הגבאי, לא היה ספק לאיש שאם תיווצר מלחמה בין הצדדים הם יגבו את הגבאי לכל אורך הדרך. אבל היו לפיליפ לא מעט אנשים שהיו מלחכי פנכה "יסמנים" (אומרי הן) במלוא מובן המילה, במידת הצורך הם יגבו את הפרזידנט.

כך מתנהל בית הכנסת שנים על גבי שנים באותה מתכונת, עד שמלחמה תתפרץ לה במלוא עוזו. לא באנו לספר כל זאת, רק כחזון לעתיד כשהסיפור יסתעף בהמשך.

\*\*\*

## החסד האחרון לפני היציאה לפנסיה:

ד"ר שוסטר יושב במשרדו כשידיו משוכלות לאחור, תיקים מונחים על השולחן, זה על גבי זה, הם מחכים לחתימה שלו.

היום הוא לא לחוץ, יש לו סיבה טובה לכך, בעוד שבוע הוא מסיים את תפקידו כרופא, לאחר 45 שנים, עד עתה לא פרש לפנסיה, גם כשהציעו לו זאת מספר פעמים, הוא אהב את עבודתו ולא היה לו מה למהר לביתו, מה יעשה עם ארבעת הקירות?

הכלב החמוד שלו סלי אינו מספק לו חברה, איתו הוא לא יכול לדבר רק להשתעשע, אשת נעוריו ברטה מתה ממחלה קצרה בגיל 55 לגודל הצער ילדים אין לו, הוא לא השכיל לאמץ ילד שיכול היה לעמוד לו לעזרה, התחליף לבית חם היה המשרד, שם היה מסוגר שעות רבות, מעבר לשעות העבודה, בודק כל תיק בעיון ולומד מחדש כל דבר, לצורך זה נסע לא אחת להשתלמויות ברחבי העולם כדי להחכים עוד ועוד.

אבל עתה כשהוא מתקרב לשנת ה-80 הוא קיבל הוראה תקיפה מאת בית החולים איכילוב וקופות החולים בהם עבד, להפסיק לעבוד תחתיהם, הם חייבוהו לסגור את המרפאה בצורה רשמית, אסור לו לקבל קהל, אין להם בעיה שימשיך להחזיק את המקום, אבל אסור לו חד משמעית לקבל חולים אפילו לא בצורה פרטית, המרשמים שלו לא יכובדו בשום מקום, הזהירו אותו.

ד"ר שוסטר חש את המכה בעוצמה של 7 מעלות בסולם ריכטר, לפתע מגיע הרגע בו הוא מיותר לחלוטין, מודיעים לו במפורש שעם כל הכבוד, הוא כבר לא כשיר לטפל בחולים, כל כולו מזועזע מהדיאגנוזה המרושעת, הוא בריא אולם, ידיו יציבות לחלוטין, הוא נוהג ברכבו יותר טוב מאחרים, כמו כן הוא במצב רוח מצוין, הוא דורש בשלום כל אדם ומתעניין בחדשות, הכושר הקוגניטיבי שלו תקין לחלוטין "אויף אלעמען אזוי גערדעדט" הלוואי על כל כולם.

מי קבע שבגיל כזה הוא זקן? רק בגיל הפיזי של הגוף יש התקדמות בשנים, התעודה שלו מציינת שהוא כבר בן 79 וחצי, אז מה? הוא צעיר ברוחו יותר מכל החולים שלו, אם תוחלת החיים שלו נמדדת לפי ההורים, יש לו לכל הפחות עשרים שנים, אביו נפטר בגיל 101 ואמו הייתה בת 99.

אבל הוא חייב לקבל את פסק דינו של החוק "דינא דמלכותא דינא" לטוב ולמוטב, עוד שבוע אחד נותר לו במשרד, עתה הוא יושב לעשות סדר בכל התיקים שטיפל בהם, הוא יעביר אותם למחסן שישכור לא הרחק מביתו, שם ישב ויקרא אותם ויבדוק אם עשה כשורה כשנתן לחולה פלוני תרופה זו וזו, כל תיק שעבר שימח אותו מאד, גם עתה היה נוהג כן, האבחנה שלו הייתה מעולה, אפשר לומר שכמעט כל החולים שהיו תחתיו לא מתו מהטיפול שלו, אי אפשר להמליץ עליו את האמרה הרווחת "על טעות של רופא האדמה מכסה".

אם היה יהודי מאמין היה מבין שעדיין בזה לא די, צריכים לעוד הרבה זכויות כדי לזכות במשפט של מעלה, אבל הוא לא קיבל חינוך כזה, ומה שידע היה די לו להחזיק את עצמו שברופאים! איש לא אמר לו שטוב שברופאים לגיהנום, אם כן ידע יפרש על כך פירושים משלו. הוא נפרד מעבודתו שש ושמח שהיה כוח עזר נכון שהציל אלפי אנשים מרדת שחת.

\*\*\*

לפתע נשמעת דפיקה בדלת, מי זה יכול להיות? השעה אינה שעת קבלת קהל, הוא אוהב את השקט והבדידות ולא מעוניין שכעת יפריעו לו להתייחד עם עצמו. אך כרופא יקה מנומס ניגש לבדוק מי זה שבא בשעה כה מאוחרת לקליניקה שלו.

הוא רואה שני אנשים בלבוש חרדי עומדים במתח, ניכר עליהם כי יש להם שיחה חשובה עמו. הוא הזמנים בצורה אדיבה להיכנס למשרד ואף הגיש להם שתי כוסות מים קרים.

"כן מה מבוקשכם בשעה כה מאוחרת?"

הצעיר שבין שניהם הציג את עצמו כדוד סטוויצקי מטופלו לפני כן וכך זמן, הוא סיפר לו על חוליו בדלקת ריאות ואשפוזו בבית חולים איכילוב תחת פיקוחו האישי, עתה הוא בא לבקש מהרופא טובה אישית.

בישיבתו נמצא אדם רע מעללים שעשה כל שביכולתו להציג אותו כנוטה למות, הוא הפיץ עליו שמועה שחלה במחלה סרטנית ששלחה גרורות בכל חלקי גופו וכי סיכוי לשרוד קלושים ביותר, בזה לא היה לו די, הוא הפיץ שמועה בכל מיני מקומות כי כבר הוסיפו לו את השם 'דפאל' דבר שנעשה בדרך כלל כשלב אחרון לפני יציאת הנשמה.

הקהל קנה את הסיפור בלי לעשות בירורים, מאז דבק בו שם אדם שחי בצל המוות, דבר זה הרס לחלוטין את שמו הטוב וכמעט שאין מי שרוצה לגשת לשידוך, רק אנשים מיואשים לחלוטין מסכימים ליטול ריזיקה, אבל הוא לא מעוניין בכאלו, כך הוא תקוע לחלוטין בלי צל של תקווה, אחיו כבר עקף אותו ועוד מעט ידברו שידוך לבא בתור.

עתה יש אדם אחד שמוכן לגשת לשידוך, אם יביאו לו מכתב אישי של הרופא המטפל, כולל עיון בתיקו הרפואי שהכל תקין, לפיכך בא עמו בחור מהישיבה שישמש כעד נאמן שיאשר כי כל השמועות הן בדויות חסרות שחר, אמנם היה חולה בדלקת ריאות, אבל נרפא מהמחלה לחלוטין וסיכוי לחיות שווים לכל אדם בריא.

"עדיין השמועה הזו תופסת מקום?! איני מבין, כבר היו אצלי שני בחורים לפני זמן רב, הם באו עם הסיפור וגם אמרו לי מיהו הברנש שבישל את הסיפור, אני מכיר אותו כי טיפלתי בו לא אחת ולא שניים, אמנם אינני פסיכיאטר, אבל לא צריכים התמחות בתחום זה, כדי לקבוע כי הנ"ל הוא מקרה אספרגר חמור ביותר וגרוע בהרבה מאוטיסט שגרתני, אין לי מושג איך אנשים נבונים מתפתים להאמין לפטפוטים חסרי שחר של חסר דעה זה" הביע הרופא את פליאתו.

"גם אנו לא יודעים, אבל בעזרת פתקים שונים שתלה בכל מיני מקומות מרכזיים, הצליח להעביר את הרכילות שלו בצורה מופלאה ביותר, מתברר שאנשים אוהבים להאזין לכל מיני סוגי רכילות בלי לבדוק את המקורות.

גם חז"ל אמרו [בערכין] "ברית כרותה ללשון הרע שמתקבלת על הלב" אם שאול המלך לא היה שומע לשון הרע על נוב עיר הכהנים לא היה ממית את כל אנשי העיר בלא רחם, אם אדם גדול כמותו נכשל בקבלת לשון הרע, ודאי שאנשים פשוטים יקבלו כל מיני שמועות ויפיצו אותם בלי לבדוק, כתוצאה מכך לא מועיל זה שהחולה מהלך על רגליו ולומד כל יום בישיבת מיר, הוא שוקד על לימודיו בהתמדה מופלאה ותוסס כמו כמה בחורים, מה שנכנס לראש לא יכול לצאת" ביאר יעקב בלומנפלד לרופא את הבעיה העמוקה שנוצרה.

"אבל כבר נתתי לבחורים הצהרה מפורשת, האם זה לא היה מספיק?" שאל הרופא בתמימות.

"הצהרה בעל פה לא משמשת כמכתב, אם יתנו מכתב ובדיקה בתיק הרפואי שנעשה על ידי אדם שאינו נוגע בדבר, יש סיכוי לפרוץ את החומה.

אני סך הכל בחור בישיבה ששאלו אצלו על הבחור, הסיפור עלה וירד כמה פעמים, האיש מהסס לגשת לשידוך, לכך החלטתי לגשת יחד עם הבחור אליכם ולבקש לעיין בתיק וגם לקבל ממכם מכתב, בתקווה שהלה יתרשם מהעדות ויסכים לגשת לשידוך.

מדובר כאן בבחורה מוצלחת ביותר ויש סיכוי גדול שאם יפגשו יצא מזה משהו, אתם עושים כעת חסד גדול עם בחור שיכול לצאת מהסבך לפני שיתאחר המצב, ה' ירחם'. הפציר יעקב ברופא.

ד"ר שוסטר השעין את עצמו על כורסתו, ניכר היה שהבקשה קשה מדי עבורו, אמנם על פי חוקת האתיקה הרפואית ישנה חובה למסור חומר לעיון, אם קרובי החולה דורשים זאת. אבל שוסטר הרופא תמיד העביר את החומר רק במשרדו, מעולם לא הוציא חומר חסוי מחוץ לכותלי משרדו.

הפחד המטופש שלו שמא יעשו בזה שימוש שאינו הגון חסם ממנו את האפשרות להוציא תיק מחוץ למשרד, מי שרוצה שיקרא בתוך המשרד לנגד עיניו, אבל שהתיק יסתובב בחוץ!?! איך יסכים להוציא תיק לעיונם של אנשים זרים?

אך גם הוא אדם אנושי, בפרט כעת שהוא עומד על סף יציאתו לפנסיה, כדאי לו לעשות מחווה מיוחדת עבור בחור אומלל שמתקשה למצוא את זיווגו.

כחמש דקות ישב שקוע במחשבות מהסס מאד, אם עליו להוציא את התיק לרה"ר או רק להרשות לעיין בין כותלי משרדו, המחשבות סוחבות אותו לכאן ולכאן, הוא נזכר בדודי כשהיה חולה באיכילוב הוא היה נתון תחת פיקוחו כשבועיים ימים לאחר מיכן ביקר בביתו כל יומיים ועקב אחרי קצב התרפאותו, הוא היה החולה האישי שלו, מעל ומעבר לחולים אחרים, עתה שוב נזקק הוא לטובתו, זו אמורה להשליך על כל המשך חייו, האם הוא יכול לעמוד מנגד רק בשביל פרינציפים שחקק!?

אך הוא כל כך מרובע ומקובע באישיותו, קשה לו להשתחרר מקיבעוונות שהחילם במסגרת תפקידו, לקום בבת אחת ולוותר, לא דבר של מה בכך.

כך התלבט מספר פעמים, עד שהחליט לתת ליום אחד את התיק לידי הבחורים, הם יעשו ממנו קופי ויחזירו לו זאת מיידית, כך לא עבר לחלוטין על דפוסי הנהגתו.

הוא הודיע להם את החלטתו וביקש מהם שכבר מחר אחה"צ יושב התיק למשרדו בשלימות.

הבחורים שמחו על הסכמתו ובירכוהו בכל הברכות שבעולם, שירוהו נחת מכל מה שהוא עושה (דודי זכר שהרופא רח"ל ללא ילדים, לפיכך נזהר לא לבוך, שירוהו נחת מכל יוצאי חלציו... ואף לא מחלצי כלבו שיחי' לאורך ימים טובים ושנים).

למחרת בבקר הלך דודי למשרד אופסט, כדי לעשות צילום של התיק וכבר בצהרי היום הושב התיק לבעליו. עתה יש לו מסמך של ממש שיראה לציבור את כל השתלשלות מחלתו, היות והוא היה מטופל רק אצל רופא אחד מהווה התיק מסמך ראייתי מושלם.

הוא לא ידע שיעקב הצליח ליצור קשר עם ר' שלמה שרפשטיין, כדי ליידעו על הביקור שעשה אצל ד"ר שוסטר, הוא קיבל את התיק הרפואי לידו, התיק מפרץ את כל עלילות הכזב בדבר מחלה ממאירה שקיננה בגופו של הבחור.

אין לכם מה לדאוג בדבר בריאותו של הבחור, לדעתי הקטנה אתם יכולים לגשת לשידוך "רייט נא" (תיכף ומיד) השיב יעקב את שליחותו למשלח (ר' שלמה).

אני שמח שעשית את תפקידך נאמנה, תן לי לשבת על העניין ולבשל אותו כראוי, אינני רוצה לעשות מעשה חפז. עלי קודם לדבר עם צילה, רק אחרי כן אוכל לדבר עם הבחור.



## למה בחור עילוי יסכים לקחת בעלת תשובה?

ר' שלמה לא התמהמה, כבר למחרת יצר קשר עם צילה וסיפר לה על ההצעה שקיבל, הוא סיפר לה שהוא יושב על ההצעה כבר מספר חודשים, הוא העלים ממנה את הרינונים על המחלה, למה לה לדעת את כל ההלעזות החמורות, עדיף שלא תדע כדי שיקל עליה להחליט.

צילה שמעה על המעלות של הבחור והביעה את פליאתה, למה עילוי שכמותו ירוץ לשמוע שידוך עם בעלת תשובה? איזה שפן מסתתר מתחת לכובעו?

ר' שלמה לא היה מופתע מתגובתה הנבונה, צילה לא נסחפת אפילו שהיא רוצה מאד להינשא, היא רוצה לדעת שהבחור הוא רציני ומוכן לקחתה, לא מחמת איזו סיבה של אומללות קשה. לא אכפת לה לקחת בחור מבוגר ממנה בעשר שנים אבל בחור רציני ביותר.

אבל בחור בן גילה שיסכים כל כך מהר לוותר לקחת בעלת תשובה, נראה לה חשוד, מה בפרט שהוא עילוי עצום, כפי שמספר לה ר' שלמה.

ר' שלמה החליט שאסור לו להסתיר את הסיפור הרפואי, הוא סיפר לה כי הבחור היה חולה בדלקת ריאות קשה ואנשים משום מה החליטו שהמחלה הסתבכה מאד וכתוצאה מכך הוא מאד חולני, דבר זה מרתיע משפחות רגילות לגשת אל ההצעה, ר' שלמה סיפר לה שבשל זה ישב כמה חודשים על המדוכה, עד שהתברר לה מעיון בתיק הרפואי שלו כי הסיפור נופח מעבר לכל פרופורציה, אמנם היה חולה אבל החלים לחלוטין ממחלתו ואין מה לחוש לסיבוכים בהמשך.

"עד שלא השתכנעתי לחלוטין, לא עשיתי את הצעד הזה להציע לך, אבל עתה אני נמצא אחרי כל הבירורים, לדעתי ניתן לגשת אל ההצעה" סיכם את דבריו.

"ומה עם הבחור, האם נתן את הסכמתו?" שאלה מתוך עניין.

"את האמת, עוד לא דיברתי איתו מאומה, לא רציתי לדבר איתו, לפני שאדע בבירור שאת מסכימה לגשת להצעה, אם תתני לי את האוקיי אתחיל בסלילת הדרך למפגש".

"אני סומכת עליך לחלוטין, אני יודעת שאתה חושב רק את הטוב בשבילי, לפיכך אני נותנת לך את האות להציע לו ואם לא ירצה הרי שזהו רצון הבורא, אני לא מפחדת ולא חושבת מה יהיה השלב הבא, אני מוכנה וערוכה להיפגש עמו...אבל שיהיה ברור, אני לא נותנת את הסכמתי המלאה, עד שלא אדע בבירור אם הוא מתאים לי באמת.

כפי שכבר היה בפעמים הקודמות, בחור שלא הבין היטב את תפקידו בעולם ומה עליו לעשות כבן זוג אינו בן זוגי, אצלי אין מצוות אנשים מלומדה. עליו להיות ערוך למבחנים שאערוך לו בכל שטחי החיים, במידה והוא יתאים אתן את הסכמתי המלאה. ותקוותי שבורא עולם יאמר לדבק טוב, עד כלות חיינו. ענתה צילה כשפניה לוטות בין ידיה.

"בעזר השי"ת אעלה בפניו את ההצעה ואם זה רצון הבורא זה יהיה". סיים ר' שלמה דבריו בתקוה.

~~~~~

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com